

İki Kitap Bir Konu: Hadis Temalı Çocuk Edebiyatı Eserleri Üzerine Bir İnceleme¹

Two Books One Subject: A Review on Hadith Themed Children's Literature Works

Şule SOYAL ŞENOL²

Geliş Tarihi (Received): 06.12.2025

Kabul Tarihi (Accepted): 20.04.2026

Yayın Tarihi (Published): 31.05.2026

Öz: Türkiye’de din eğitimi alanında yayın faaliyetleri yürüten Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), çocuklara yönelik hazırladığı eserlerle dinî ve ahlakî değerlerin aktarılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Bu çalışma, DİB tarafından yayımlanan “Hadislerle Öğreniyorum Serisi” (4-6 yaş) ile “Hikayelerle Çocuklara 40 Dua” (7 yaş ve üzeri) adlı kitapları, hadis ilmi ve pedagojik açıdan değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Doküman analizi yönteminin kullanıldığı çalışmada, eserlerde yer alan hadislerin kaynakları, sıhhat durumları, metin bütünlüğü ve çocukların gelişimsel özelliklerine uygunluğu incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, “Hadislerle Öğreniyorum Serisi”ndeki altı hadisin büyük bölümü, sahih kaynaklara dayanmakta ve somutlaştırılmış anlatım ile hikâyeler aracılığıyla 4-6 yaş grubu için pedagojik açıdan uygun bir sunumla aktarılmaktadır. Ancak serideki bir kitapta, farklı hadis kaynaklardan derlenen rivayetlerin tek bir hadismiş gibi birleştirilmesi ve soyut bir metafor kullanılması, hem hadis bütünlüğü hem de yaş grubunun anlam kapasitesi açısından sorunlu bulunmuştur. “Hikayelerle Çocuklara 40 Dua” kitabındaki yirmi üç hadisin genel olarak 7 yaş ve üzeri için uygun olduğu; ancak Allah’ın sıfatları, ahiret azabı, hainlik ve ikiyüzlülük gibi soyut ya da olumsuz içerikli kavramların yer aldığı bazı hadislerin, dikkatli bir sunumla ve pedagojik açıklamalarla desteklenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Çalışma, çocuklara yönelik hadis temelli içeriklerin hazırlanmasında, hadis ilminin temel prensipleri (kaynak gösterimi, hadislerin sıhhati, metin bütünlüğü, bağlam gözetme) ile pedagojik ilkelerin (yaşa uygunluk, somutlaştırma, olumlu dil kullanımı) birlikte ele alınmasının önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Diyanet İşleri Başkanlığı, Çocuk Edebiyatı, Din Eğitimi, Dini Değerler.

&

Abstract: The Presidency of Religious Affairs (DİB), which carries out publishing activities in the field of religious education in Turkey, plays an important role in conveying religious and moral values through the works it prepares for children. This study aims to evaluate the books published by the DİB, “Learning with Hadith Series” (ages 4-6) and “40 Prayers for Children with Stories” (ages 7 and up), from the perspectives of hadith science and pedagogy. Using document analysis, the study examined the sources of the hadiths in the works, their authenticity, textual integrity, and suitability for children's developmental characteristics. According to the findings, most of the six hadiths in the “Learning with Hadiths Series” are based on authentic sources and are presented in a pedagogically appropriate manner for the 4-6 age group through concrete narratives and stories. However, in one book in the series, the combination of narrations compiled from different sources as if they were a single hadith and the use of an abstract metaphor were found to be problematic in terms of both the integrity of the hadith and the comprehension capacity of the age group. The twenty-three hadiths in the book Stories with 40 Prayers for Children are generally suitable for ages 7 and up; however, it has been concluded that some hadiths containing abstract or negative concepts such as the attributes of Allah, punishment in the afterlife, treachery, and hypocrisy require careful presentation and pedagogical explanations. The study highlights the importance of considering the fundamental principles of hadith science (citation of sources, textual integrity, consideration of context) together with pedagogical principles (age appropriateness, concretization, use of positive language) when preparing hadith-based content for children.

Keywords: Hadith, Presidency of Religious Affairs, Children's Literature, Religious Education, Religious Values.

Atıf/Cite as: Soyol Şenol, Şule. “İki Kitap Bir Konu: Hadis Temalı Çocuk Edebiyatı Eserleri Üzerine Bir İnceleme”. *Dergiabant* 14/1 (Mayıs 2026), 284-309. doi: 10.33931/dergiabant.1837236

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dergiabant/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Theology, Since 2013 – Bolu

¹ Bu makale, Erken Çocukluk Dönemi (0-8 Yaş) Din ve Değerler Eğitimi: Problemler ve Çözüm Yolları Sempozyumu’nda sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan “Diyanet İşleri Başkanlığı Hadis Konulu Çocuk Edebiyatı Eserlerine Genel Bir Bakış” adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir.

² Dr., Şule Soyol Şenol, Diyanet İşleri Başkanlığı, bisenol@hotmail.com.

1. Giriş

Din, insan için tabii bir ihtiyaçtır. İnsanlar bu tabii ihtiyaçlarını karşılamak için gayret göstermişler ve mensubu olduğu dini öğrenmeye ve öğretmeye çalışmışlardır. Her bir Müslüman için dinî bilgisini geliştirmeye çalışırken aynı zamanda bu bilgiyi çocuklarına nasıl öğretmesi gerektiği konusu gündeme gelmiştir. İhtiyaca binaen adı tarih boyunca değişmiş olsa da bu topraklarda dinî eğitim veren merkezler kurulmuştur. Günümüz Türkiye'sinde bu kurumların temeli, 3 Mart 1924'te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Darul-Kurra'ların Kur'an kurslarına dönüştürülmesiyle atılmıştır. 1929'da kapatılan kurslar, 1930'da 12 yaş sınırıyla sınırlı olarak yeniden faaliyete geçmiş; 1950'lerden sonra sayıları hızla artmıştır. 2011 yılında 5 ve 8. sınıf tamamlama şartlarının kaldırılmasıyla Kur'an eğitiminde yeni bir dönem başlamış, 2013-2014 eğitim yılından itibaren ise Diyanet İşleri Başkanlığı'nun 4-6 yaş grubu okul öncesi Kur'an kursları resmî statü kazanarak yaygınlaşmıştır.³ DİB, söz konusu kursların açılmasıyla birlikte, hem kurslarda yürütülen eğitim-öğretim faaliyetlerinde kullanılmak üzere hem de kurs dışındaki çocuklar için materyal ve yayınlar hazırlamaktadır. Diyanet Yayınları satış sayfasında 4-6 Yaş Çocuk Yayınları kategorisinde 46, 7-15 Yaş Çocuk Yayınları kategorisinde 74 adet kitap bulunmaktadır.⁴

Her yaşın dinî gelişim özellikleri farklıdır. Son dönemlerde yapılan çalışmalarda, çocukların Allah ve melek düşüncelerine göre daha net olan peygamber düşüncesinin erken yaşlardan itibaren gelişmeye başladığı⁵ ve 4-6 grubu çocukların Hz. Peygamber'i tanıdıkları, sevdikleri ve örnek almaya çalıştıkları tespit edilmiştir.⁶ Henüz soyut düşünme becerisi gelişmemiş olan bu yaş grubundaki çocuklar için, İslâm'ın temel değerlerini Hz. Peygamber'in yaşamı ve örnekleri üzerinden öğrenmeleri önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu bağlamda hazırlanan materyaller/yayınlar çocukların gelişim ve öğrenme düzeylerine uygun olmalıdır.

Bu eserlerde hadislerin çocuklara sunumu, beraberinde hadis ilmi açısından bazı meseleleri de gündeme getirmektedir. Nitekim çocuklara yönelik hadis temelli eserlerde, hadislerin hikâyeleştirilmesi ve sadeleştirilmesi, hadis ilmi açısından mana ile rivayet meselesiyle ilişkilendirilebilecek bir alan açmaktadır. Hadis usulünde, hadislerin lafzen olduğu kadar mana ile nakli de belirli şartlarla caiz görülmüş; sahâbe ve tâbiîn döneminden itibaren özellikle geniş kitlelere hitap eden vaaz ve eğitim faaliyetlerinde bu yönetime başvurulmuştur.⁷ Ancak mana ile rivayette, lafzî hassasiyetin korunması, hüküm ve delâlet alanında daralma veya genişlemeye yol açılmaması ve hadisin temel mesajının muhafaza edilmesi temel bir ilke olarak benimsenmiştir.⁸

Bununla birlikte, hadislerin çocuk edebiyatı bağlamında hikâyeleştirilerek sunulması, klasik anlamda mana ile rivayet kapsamında doğrudan değerlendirilebilecek bir uygulama olmaktan ziyade, metin üzerinde idrâc, ihtisâr ve ziyâde gibi çeşitli tasarrufları da içerebilen daha geniş bir yeniden kurma sürecine işaret etmektedir. Nitekim bu tür müdahalelerin sınırlarına dikkat çeken Süleyman Doğanay, hadis metinleri üzerinde gerçekleştirilen tasarrufların "anlamın korunması ilkesini zedelememesi gerektiğini, aksi hâlde rivayetin mahiyetinin değişebileceğini" belirtmektedir.⁹ Benzer şekilde Mutlu Gül de hadislerin yeniden sunumu sürecinde ortaya çıkabilecek risklere işaret ederek, "metnin bağlamından

³ Cahit Baltacı, "Türk Eğitim Sistemi İçinde Kur'an Kursları", *Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000), 16.

⁴ Bk. Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "Diyanet Yayınları" (Erişim 7 Nisan 2025).

⁵ Rumeysa Şimşek, *5-6 Yaş Çocukların Dini Kavramları Algılama Düzeyleri (Arifiye Örneği)* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 84.

⁶ İbrahim Kurt, *Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)* (Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 62.

⁷ Hadislerin mana ile rivayeti konusunda bk.: Salih Karacabey, "Hadîste İhtisar ve Muhtasar Rivayetten Kaynaklanan Problemler", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (2002), 53-70; Bünyamin Erul, "Tasarrufât-ı Ruvât fi Mutûni'l-Meriviyât", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XLII (2001), 184-194.

⁸ İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Usûlü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1990), 66-69.

⁹ Süleyman Doğanay, *Hadis Rivayetinde Ravi Tasarrufları ve Doğurduğu Problemler* (İstanbul: İSAM - İslam Araştırmaları Merkezi, 2009), 80-83.

koparılarak yeniden kurgulanmasının, anlam kaymalarına ve hatta yanlış dinî tasavvurların oluşmasına yol açabileceğini” vurgulamaktadır.¹⁰

Bu çerçevede, hadis ve siyer literatüründe metin üzerinde gerçekleştirilen tasarrufların cevazı ve sınırlarının tartışmalı olduğu; dolayısıyla bu uygulamaların hadis usulü açısından genel kabul gördüğünü söylemenin güç olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple, çocuklara yönelik eserlerde hadislerin hikâyeleştirmesi meselesi, mana ile rivayetle benzerlikler taşıyan yönleri bulunmakla birlikte, doğrudan bu kapsamda değerlendirilmekten ziyade, pedagojik ve edebî kaygılarla şekillenen bir yeniden sunum biçimi olarak ele alınmalıdır.

Hadislerin çocuk edebiyatında kullanımını anlamlandırmak için bu kullanımın edebî gelenekteki karşılığına da kısaca değinmek gerekir. Arap dili ve belâgat literatüründe Kur’an ve hadislerin edebî metinlerde kullanımı “iktibas” başlığı altında ele alınmış; lafzî ve manevî iktibas türleri klasik kaynaklarda ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Bunun yanında hadisle istişhâd meselesi de dilciler arasında tartışılmış ve hadisin dil malzemesi olarak kullanımının sınırları üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bu çerçevede, hadislerin edebî üretimde yalnızca estetik bir unsur değil, anlam ve bağlam boyutları olan bir unsur olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Nitekim Arap şiirinde hadis iktibasını inceleyen çalışmalar, bu kullanımın anlam bütünlüğü ve bağlam korunumu açısından hadis ilmi bakımından da dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.¹¹ Bununla birlikte, şiirde iktibas örnekleri, rivayetlerin bağlamından koparılması ve anlamın tahrif edilmemesi gerektiğini de göstermektedir. Bu durum, hadislerin hikâye ve kurgu gibi anlatı formlarında yeniden sunumunun da yalnızca edebî bir tercih değil, usûlî sınırları olan bir mesele olduğunu göstermektedir.

Çocuklar için hazırlanan eserler akademi dünyasının inceleme alanına girmiştir. Adem Çalışkan çocuk, edebiyat ve edebî çocuk ürünler üzerine yaptığı “İslâmî Çocuk Edebiyatı” adlı çalışmasında “Ülkemizde çocuk edebiyatı alanının hâlâ gelişme aşamasında olduğunu ve bu alana yönelik hem teorik hem de uygulamalı çalışmaların yürütüldüğünü” ifade etmiştir.¹² Zehra Gelici, çalışmaları aracılığıyla DİB tarafından hazırlanan ders kitaplarını incelemiştir.¹³ Öte yandan, Recep Emin Gül ve Samet Yağcı da çalışmalarınıyla DİB’e ait bir yayını değerlendirmişlerdir.¹⁴

Bu araştırmanın temel amacı, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından farklı yaş grupları için yayımlanan “Hadislerle Öğreniyorum Serisi”¹⁵ (4-6 yaş) ve “Hikayelerle Çocuklara 40 Dua”¹⁶ (7 yaş ve üzeri) adlı eserlerdeki hadis içeriklerini, çocukların bilişsel, duygusal ve dinî gelişim özellikleri bağlamında pedagojik ve muhteva açısından analiz etmektir. Bu inceleme, söz konusu yayınların gelişimsel yaşa uygunluk (öğrenciye görelilik) ilkesini ne ölçüde karşıladığını ortaya koymayı hedeflemektedir. Söz konusu iki eserin örneklem olarak seçilmesinin başlıca nedenleri; hadis temalı olmaları, Diyanet’in çocuklara yönelik hadis yayınları içinde en kapsamlı örnekleri teşkil etmeleri, farklı yaş gruplarına hitap ederek gelişimsel karşılaştırma imkânı sunmaları, güncel ve ulaşılabilir olmaları (2015 ve 2024 basım) ile hayvan karakterlerle antropomorfik anlatım ve müstakil hikâyeler gibi farklı pedagojik yaklaşımları temsil etmeleridir. Bu gerekçelerle, Diyanet’in konuyla bağlantılı yüzü aşkın eseri arasından amaçlı örnekleme yöntemiyle bu iki eser seçilmiştir.

¹⁰ Mutlu Gül, “Hadislerin Ma’nen Rivayeti Bağlamında Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatında Siyerin Kurgusal Anlatımı”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/2 (2016), 59-80.

¹¹ İbrahim Sağlam, “Arap Şiirinde Hadis ile İktibâs”, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/21 (01 Haziran 2022): 111-141.

¹² Adem Çalışkan, “İslâmî Çocuk Edebiyatı”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/12-13 (2001), 409.

¹³ Zehra Gelici, “4-6 Yaş Kur’an Kursu Etkinlik Kitaplarının Hikâye İçeriği ve Resimleme Özellikleri Açısından İncelenmesi”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/45 (Haziran 2022), 85-115; Zehra Gelici, “4-6 Yaş Kur’an Kursları Öğretici Kitaplarının Müziksel Öğeler Bakımından Değerlendirilmesi”, *Marifetname* 10/2 (2023), 651-686.

¹⁴ Recep Emin Gül - Samet Yağcı, “Çocukları Hadislerle Buluşturmak: 40 Hadis Düşler Adası Kitabı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 7/2 (2021), 271-304.

¹⁵ Esra Erken Güney, *Anne Arı Neredeymiş* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2024); Esra Erken Güney, *Horoz Neden Ötüyormüş* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2024); Esra Erken Güney, *Çekirge Ne Görmüş* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2024); Esra Erken Güney, *Köpek Suyu Nasıl İçmiş* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2024); Esra Erken Güney, *Kaya Kuşu Kimmiş* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2024).

¹⁶ Selcen Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua* (Ankara: Gökçe Ofset Matbaacılık, 2015).

Çalışmanın önemi, din eğitimi alanında giderek artan çocuk yayıncılığı faaliyetlerinde, içerik seçimi ve sunumuna ilişkin pedagojik bir değerlendirme modeli sunmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda araştırma, hadisler gibi temel dini metinlerin çocuklara aktarımında yaşanan dil, kavramsallaştırma ve soyutluk gibi metodolojik sorunlara ışık tutarak, hem alana teorik bir katkı sağlamayı hem de gelecekte hazırlanacak benzer materyaller için uygulamaya yönelik veri temelli öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Araştırma yöntemi olarak, nitel araştırma desenlerinden doküman analizi benimsenmiştir. Bu yöntem çerçevesinde, belirtilen iki eserdeki toplam 29 hadis (seride 6, dua kitabında 23), içerik analizi tekniği ile sistematik olarak incelenmiştir. Analiz birimleri olarak hadis metinleri, kullanılan dil, kavramsal içerik (somut/soyut, olumlu/olumsuz) ve pedagojik sunum stratejileri (hikâyeleştirme, görsel destek) ele alınmıştır. Çocuk gelişimi literatüründen (4-6, 7-9, 10-12 yaş evreleri) türetilen gelişimsel kriterler, analiz için ana çerçeveyi oluşturmuştur.

Araştırmada hadislerin sıhhat durumu belirlenirken, doğrudan rical ve isnad analizi yapılmamış; bunun yerine temel hadis kaynaklarındaki rivayetler tespit edilerek, güvenilir tahkikli neşirlerde Şuayb el-Arnâvût, Muhammed Fuâd Abdülbâkî ve Elbânî gibi modern dönem hadis âlimlerinin eserlerinde yer alan sıhhat değerlendirmeleri esas alınmıştır. Çalışmanın odak noktası hadislerin pedagojik uygunluğu olduğu için, sened tenkidine ayrıntılı olarak girilmemiştir.

Bu çerçevede çalışma, giriş bölümünün ardından dört ana bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde, incelenen eserlerin değerlendirilmesinde temel çerçeveyi oluşturacak olan çocukluk dönemi din eğitimi ve gelişim özellikleri (4-6, 7-9 ve 10-12 yaş grupları) ilgili literatür ışığında ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, din eğitiminde hikâye kullanımının önemi ve pedagojik ilkeler üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde ise örneklem olarak seçilen "Hadislerle Öğreniyorum Serisi" (4-6 yaş) ve "Hikayelerle Çocuklara 40 Dua" (7 yaş ve üzeri) adlı eserler, belirlenen pedagojik ölçütler ve hadis ilmi açısından analiz edilmiştir. Sonuç bölümünde ise bulgular değerlendirilerek çocuklara yönelik hadis temelli eserlerin hazırlanmasına dair öneriler sunulmuştur.

2. Çocukluk Dönemi Din Eğitimi

Çocukluk dönemi din eğitimi, bireyin bilişsel, duygusal ve ahlakî gelişim evreleriyle sıkı bir etkileşim içinde ilerleyen dinamik bir süreçtir. Bu sürecin anlaşılması, gelişimsel özelliklere uygun din eğitimi materyalleri hazırlamanın temel koşuludur.¹⁷ Alan yazında, çocukların dini düşüncelerinin yaşa bağlı olarak somuttan soyuta, benmerkezcilikten başkalarının perspektifini anlamaya doğru geliştiği konusunda genel bir uzlaşma bulunmaktadır.¹⁸ Çalışmanın bu bölümünde, çocukluk dönemi dini gelişim evreleri -özellikle 4-6, 7-9 ve 10-12 yaş aralıkları- ve bu evrelerin din eğitimi için doğurduğu pedagojik ilkeler, ilgili kuramsal ve ampirik çalışmalar ışığında özetlenecektir.

2.1. 4-6 Yaş Dönemi

Bazı kuramcılara göre, çocukların dinî konulara yönelik ilgilerinin zirveye ulaştığı dönem, 4 yaş olarak kabul edilmektedir.¹⁹ Bu yaş grubundaki çocukların, ben merkezli bir tutumla kendilerini öncelikli gördükleri belirlenmiştir.²⁰ Din eğitimcilerine göre, diğer dinî inanç ve ibadetlerin temelini oluşturması nedeniyle çocuklara öğretilmesi gereken en temel ve önemli unsur, Allah inancıdır.²¹ Çocuklar, okul öncesi dönemin sonuna kadar soyut kavramları somutlaştırarak anlama eğiliminde olduklarından, Allah

¹⁷ Cemal Tosun - Fatma Çapçioğlu, "4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi", *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 5/5 (2015), 706.

¹⁸ Mustafa Köylü, "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46/2 (2004), 138-139; Eyüp Şimşek, "Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/1 (2004), 208.

¹⁹ Köylü, "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", 149.

²⁰ Köylü, "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", 141.

²¹ Köylü, "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", 147.

gibi soyut bir kavram basit ve sevgi dolu bir şekilde öğretilmelidir.²² Bu nedenle Allah inancına ilişkin öğretim faaliyetlerinde ifadelerin mümkün olduğunca kısa, özlü, anlamlı, sevgiye dayalı, sade ve açık olması önemlidir.²³ Onların hayal güçlerinden yararlanarak öğretilmesi, öğrenmenin kalıcı ve sağlam olmasını sağlayacaktır. Bu sebeple çocuklara dinî söz ve melodiler öğretilabilir, dinî temalı oyunlar oynatılabilir, hikâye ve kıssalardan yararlanılabilir.²⁴ Araştırmalar, henüz soyut düşünme becerisi tam gelişmemiş bu yaş grubu için İslâm'ın temel değerlerini Hz. Peygamber'in yaşamı ve örnek davranışları üzerinden somutlaştırarak öğretmenin pedagojik açıdan kritik bir fırsat sunduğunu, zira çocukların Hz. Peygamber'i tanıdıklarını, sevdiklerini ve örnek almaya çalıştıklarını ortaya koymaktadır.²⁵

2.2. 7-9 Yaş Dönemi

Bu yaş grubu, somut işlemler döneminin özelliklerini taşır. Çocuklar mantıksal işlemleri somut nesne ve olaylar üzerinden yürütebilirken, tam anlamıyla soyut kavramları işleme kapasiteleri sınırlıdır. Bu nedenle Allah hakkında daha fazla soyut düşünmeye başlasalar da bu düşünceler genellikle somut örneklerle ilişkilidir.²⁶ Çocukluk dönemi dini gelişim özellikleri incelendiğinde, bu dönemde çocukların aile ve çevrelerinin dinî öğretilerini kabul etme eğiliminde oldukları görülmektedir.²⁷ Din eğitiminde, şükür, sabır, dua gibi soyut dinî kavramların basit hikâyeler, günlük hayattan somut örnekler ve görsel materyaller aracılığıyla aktarılması etkili bir yöntemdir.²⁸ Somut düşünme eğilimleri göz önünde bulundurularak hazırlanan dinî içerikler, çocukların hem bilişsel gelişimlerine uygun olacak hem de dinî değerleri daha kalıcı şekilde öğrenmelerine katkı sağlayacaktır. Bu yaş grubunda hikâyeler yoluyla iletişim kurmak özellikle etkilidir.²⁹

2.3. 10-12 Yaş Dönemi

Bu dönemdeki çocuklar önceki yaş gruplarına göre Allah hakkında daha araştırmacı ve meraklılardır. Çocuklar hâlâ Allah'ı insanî özelliklerle tasavvur etseler de Allah anlayışları giderek daha ruhanî bir nitelik kazanmaktadır. Bu çocuklar Allah inancıyla beraber ahiret hayatıyla da yakından ilgilenirler.³⁰ Onlara artık soyut kavramlar rahatlıkla anlatılabilir; ayrıca Allah'ın sıfatlarını kavrayabilir ve birtakım dinî pratikleri de kolaylıkla yapabilirler.³¹ Bu dönemde namaz, Cuma namazı, bayram namazı, oruç gibi ibadetlerin eğitimi verilmelidir.³²

Yukarıda gelişim özellikleri özetlenen çocuklara dinî değerlerin aktarılmasında, onların seviyesine uygun öğretim yöntemleri kullanmak gerekmektedir. Bu yöntemler içinde en etkililerinden biri de hikâye anlatımıdır.

3. Din Eğitiminde Hikâye Kullanımı

Din eğitiminde hikâyelerin yadsınamayacak derecede önemli bir rolü vardır. Çocuk yayıncılığının sorunlarının ele alındığı bir çalışmada bu sorunların, görsel yayınlarda hedef kitle olan çocukların evre farklılıklarının dikkate alınmaması, mesajların karmaşıklığı ve birden fazla mesajı tek seferde ve didaktik bir anlatımla sunmaya çalışmak ve kullanılan dil problemi olduğu ifade edilmiştir.³³ Çocuklar için geliştirilecek eğitim materyallerinin, onların bilişsel ve kavramsal seviyelerine uygun şekilde

²² Şimşek, *5-6 Yaş Çocukların Dini Kavramları Algılama Düzeyleri (Arifiye Örneği)*, 156.

²³ Köylü, "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", 153.

²⁴ Şimşek, "Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi", 217.

²⁵ Tosun - Çapçoğlu, "4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi", 709; Kurt, *Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)*, 62.

²⁶ Köylü, "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", 150.

²⁷ Şimşek, "Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi", 212.

²⁸ Recai Doğan- Cemal Tosun, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi* (Ankara: Pegem Akademi, 2012), 89.

²⁹ Köylü, "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", 150.

³⁰ Köylü, "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", 150.

³¹ Köylü, "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", 151.

³² Şimşek, "Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi", 219.

³³ Yurdağül Konuk Mehmedoğlu, "Değerler Eğitimi ve Çocuk (Değerler Eğitimi ve Görsel Yayınlarda Ahlakî-Manevî Değerler)", *Türkiye III. Dinî Yayınlar Kongresi: Türkiye'de Çocuk Yayıncılığı*, ed. Elif Arslan (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, 2007), 115-122.

hazırlanması önemlidir. 4-6 yaş döneminde çocukların soyut düşünemedikleri, neden-sonuç ilişkisi kuramadıkları ve çocukların sonuç çıkarma becerilerinin hâlâ gelişme aşamasında olduğu belirtilmektedirler. O halde bu dönem çocuklarına soyut kavramları anlatmaya çalışmak yerine bu kavramları ilişkilendirilebilecekleri olaylar ve örnekler üzerinde çalışılarak, soyut kavramların çocukların sahip olduğu bilgiler sayesinde somutlaştırılmalarına ve yaşantılarıyla bütünleştirmelerine katkıda bulunmak gerekmektedir.³⁴ Din eğitiminde kullanılacak hikâyelerin biçim ve içerik olarak sahip olması gereken özellikleri vardır. Hikâyenin dili, hitap ettiği yaş grubu gibi içerik özellikleri kadar hikâye kitabının boyutu, kâğıt kalitesi, sayfa düzeni, yazımı, resimleri, kapağı, cildi, mürekkebi, boyası gibi biçim özellikleri de önemlidir.³⁵

İçerik olarak hikâyenin konusu çocuk dünyasını yakından ilgilendirmeli, gereksiz detaylardan yoğun tasvir ve edebi sanatlardan kaçınılmalıdır. Hikâyenin dili sade ve anlaşılır bir şekilde yaşayan Türkçe olmalı aynı zamanda paragraf ve cümleler kısa tutulmalıdır. Akıcı diyaloglar ve ölçülü espriler hikâyeyi sürükleyici yapacaktır. Din eğitiminde kullanılacak hikâyelerin, öncelikle eğitim-öğretimin prensiplerine uygun olması gerekmektedir. Çocuklara dinî eğitim verirken muhataba görelilik prensibinden yola çıkıldığı yani seviyesine göre hitap edildiği gibi hikâye seçiminde ve içeriği oluşturmada çocukların yakın çevrelerindeki dinî unsurlara öncelik verilmelidir. Çocukların çevresinde kullanılan günlük dilde kullanılan dinî kavramlar, mekânlar ve bayramları anlatan hikâyelere öncelik verilmelidir. Hikâye yazımında konuyu bilinenden bilinmeyene doğru götürerek hikâyeyi çocuklarca bilinen konular üzerine inşa etmek hikâyenin anlaşılmasını ve akılda kalmasını kolaylaştıracaktır. Bilindiği üzere dinî kavram ve konuların büyük bir kısmını soyuttur. Bu sebeple hikâyelerde soyut kavramların somut örneklerle anlatılması öğrenmeyi kolaylaştıracaktır. Hikâyelerin hayatın içinden olması önemlidir. İnsanlar kendileri açısından yararlı olan bilgileri öğrenme eğiliminde oldukları için hikâye yazımında bu durum dikkate alınarak hikâye ve gerçek hayat arasında bağ kurmak gerekmektedir. Çocuklar dinî bilgileri ve ahlakî değerleri severek ve isteyerek öğrenme eğilimindedirler. Bu sebeple sevdirci bir dil kullanılarak hikâyelerde mesajlar korkutmadan iyi örnekler aracılığıyla verilmeli ve çocuklar ikna edilerek özendirilmeye çalışılmalıdır.³⁶ Bu bağlamda örnek bir şahsiyet olan Hz. Peygamber'in hayatı çocuklara öğretilmelidir. Çocuklara Hz. Peygamber'i anlatmak gerek onun hayatından kesitler sunmak gerekse hadislerindeki hikâyelerden faydalanmak şeklinde olabilir. Bu anlatılanlar şöyle özetlenebilir:

- Yaşa Uygunluk: Çocuğun bilişsel düzeyine (somut/soyut düşünme) uygunluk.
- Somutlaştırma: Soyut kavramların (Allah'a sığınma, şükür, ahlak vb.) somut örnekler, basit açıklamalar veya çocuğun hayatıyla ilişkilendirilerek sunulması.
- Basitlik ve Kısa Cümleler: Dilin anlaşılır, duaların (mümkünse) ezberlenebilir olması.
- Çocuğun Dünyasına Yakınlık: Duaların çocuğun ihtiyaçları, duyguları (korku, sevinç), günlük yaşantısıyla (sağlık, yemek, öğrenme) ilgili olması.
- Olumlu ve Sevdirci Dil: Korkutmadan, umut ve sevgi vererek teşvik etmesi.
- Temel Kavramlar: Allah'a yönelme, ona güvenme, ondan isteme gibi temel inançları pekiştirmesi.
- Ezberlenebilirlik ve Kullanılabilirlik: Duaların çocuklar tarafından ezberlenip günlük hayatta kullanılmaya uygun olması.

4. Diyanet İşleri Başkanlığı Hadis Konulu Çocuk Edebiyatı Eserlerine Örnekler

Son yıllarda çocuklara yönelik dini içeriklerin artması, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu alandaki çalışmalarını daha da öne çıkarmaktadır. Çocukların küçük yaşlardan itibaren doğru bilgilerle yetişmesi, toplumun geleceği açısından büyük önem taşımaktadır. Diyanet'in çocuklara yönelik çalışmaları,

³⁴ Tosun - Fatma, "4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi", 709.

³⁵ M. Nur Pakdemirli, "İlköğretim Çağı Çocuklarının Din Eğitiminde Kullanılabilecek Hikâyelerin Özellikleri ve Kaynakları", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 20 (2009), 202.

³⁶ Pakdemirli, "İlköğretim Çağı Çocuklarının Din Eğitiminde Kullanılabilecek Hikâyelerin Özellikleri ve Kaynakları", 205-207.

çocukların hem dinî hem de ahlakî açıdan sağlam bir temel üzerinde yetişmesine katkıda bulunmaktadır. Diyanet'in çocuk edebiyatına yönelik yüzün üzerinde basılı eseri vardır. Araştırmanın konusu hadisler olduğu için mevcut eserler içerisinde hadisleri temel alan iki kitap seçilerek incelenmiştir. Kitaplarda yer alan hadisler, doküman incelemesi yöntemi kullanılarak ve aşağıdaki pedagojik ve içeriksel ölçütlere göre analiz edilmiştir. Söz konusu analiz, din eğitiminin temel ilkelerinden biri olan "öğrenciye görelilik" (yaşa uygunluk) ilkesi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu ilke doğrultusunda, eserlerin değerlendirilmesinde aşağıdaki pedagojik ve içeriksel ölçütler esas alınmıştır:

1. Somutluk/Soyutluk: Hadisin içerdiği kavramların çocuğun somut işlemler dönemindeki düşünme yapısına uygunluğu.
2. Dil ve Anlatım: Kullanılan dilin sade, anlaşılır, kısa cümlelerden oluşması ve sevgi/teşvik dilini içermesi.
3. Hikâyeleştirme ve Görsellik: Soyut mesajın somut bir hikâye ile aktarılıp aktarılmadığı ve görsel materyallerle desteklenip desteklenmediği.
4. Duygusal Uygunluk: İçeriğin korku veya kaygı yerine güven, merhamet, sevgi gibi olumlu duyguları pekiştirmesi.
5. Yaşamla İlişkilendirme: Öğretilen değer veya davranışın çocuğun günlük yaşam deneyimleriyle bağlantılandırılabilir olması.

4.1. Hadislerle Öğreniyorum Serisi

DİB tarafından hazırlanmış 4-6 yaş çocuk yayınları arasında yer alan "*Hadislerle Öğreniyorum Serisi*", Hz. Peygamber'in yaşantısından ve hadislerinden örneklerle çocuklara dini değerleri öğretmeyi amaçlamaktadır. Bir seri şeklinde hazırlanmış olan eser; "Köpek Suyu Nasıl İçmiş", "Kaya Kuşu Kimmiş", "Horoz Neden Ötmüş", "Çekirge Ne Görmüş" ve "Anne Arı Nerede İmiş" adlı 5 kitapçıktan oluşmaktadır. Her kitapta bir hadisin hikâyesi anlatılmıştır. Hz. Peygamber'in hadislerini hikâye ederek ve etkinliklerle öğretmek amaçlanmıştır. Bu bölümde, serideki kitaplar, birinci bölümde ortaya konan çocuk gelişimi ilkeleri³⁷ ve çocuk edebiyatının pedagojik ölçütleri³⁸ ışığında değerlendirilecektir.

4.1.1. Horoz Neden Ötüyormüş

Kitapta "*Horozdan rahatsız olmayın, ona kötü davranmayın. Çünkü o her sabah namaz için uyandırır.*"³⁹ hadisinin hikâyesi, horozun dilinden birinci tekil şahıs anlatımıyla sunulmuştur.⁴⁰ Eserde hadisin kaynağı verilmemiş sadece Hz. Peygamber'in gülümseyerek bu sözü söylediği ifade edilmiştir. Söz konusu hadis "*Horozu sövmeyiniz. Çünkü, o, (sizi) namaza uyandırır.*" lafızlarıyla Ebû Dâvûd (ö. 275/889) tarafından tahrir edilmiştir. Bu lafız farklılığı, hadis usulünde mana ile rivayet kapsamında değerlendirilebilir. Nitekim hadis usulünde anlamı korumak şartıyla lafızda küçük değişiklikler yapılması, özellikle eğitim ve vaaz amaçlı aktarımlarda caiz görülmüştür. Ayrıca hadis, "*Horozlar öttüğünde Allah'tan O'nun fazlından isteyiniz; çünkü onlar bir melek görmüştür*" lafızıyla Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd tarafından tahrir edilmiştir.⁴¹ Bu yönüyle hadis, sahihliği üzerinde ittifak bulunan ve hadis literatüründe yaygın kabul gören rivayetler arasında değerlendirilmektedir.⁴² Kitaptaki uyarlamada hadisin temel mesajı olan "horozu incitmeyin, çünkü o namaza uyandırır" anlamı korunmuş, hatta pedagojik kaygılarla "sövme" gibi soyut ve yasaklayıcı bir ifade yerine "rahatsız olmayın, kötü davranmayın" gibi daha kapsayıcı ve olumlu bir dil tercih edilmiştir. Ayrıca "her sabah" ifadesi eklenerek horozun ötüşünün düzenliliği vurgulanmış, böylece çocukların sabah namazıyla horoz ötüşü arasında günlük bir rutin bağı kurması

³⁷ Bk. Köylü, "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", 137-154; Şimşek, *5-6 Yaş Çocukların Dini Kavramları Algılama Düzeyleri (Arifiye Örneği)*.

³⁸ Bk. Pakdemirli, "İlköğretim Çağı Çocuklarının Din Eğitiminde Kullanılabilecek Hikâyelerin Özellikleri ve Kaynakları", 197-224; Konuk Mehmedoğlu, "Değerler Eğitimi ve Çocuk (Değerler Eğitimi ve Görsel Yayınlarda Ahlakî-Manevî Değerler)", 115-122.

³⁹ İbn Hibbân, *Sahîhu İbn Hibbân*, thk. Şuayb el-Arnâvut (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993), 13/37 (No. 5731);

⁴⁰ Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Şuayb el-Arnâvut (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993), 6/214 (No. 10715).

⁴¹ Buhârî, "Bed'ü'l-Halk", 15; Müslim, "Zikr"; 2729; Ebû Dâvûd'da "Edeb", 115.

⁴² Elbânî hadisi, "İsnad, Şeyhayn'ın (Buhârî ve Müslim'in) şartlarına göre sahihtir" şeklinde değerlendirmiştir. Bk. Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnâvut (Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009), 7/429.

kolaylaştırılmıştır. Bu yönüyle kitaptaki lafız tercihi, hadisin ruhuna sadık kalmakla birlikte, çocukların gelişim düzeyine uygun bir sadeleştirme ve somutlaştırma örneği teşkil etmektedir.

Kitap, 4-6 yaş grubu için belirlenen pedagojik ölçütlerden somutluk, dil sadeliği, duygusal uygunluk ve yaşamla ilişkilendirme ölçütlerini karşılamaktadır. Yalnızca kaynak gösterimi ölçütü açısından eksiklik bulunmaktadır. İlk olarak, hikâyenin merkezinde yer alan "horoz", "ötmek" ve "sabah" gibi öğeler, çocuğun günlük yaşamında doğrudan gözlemleyebileceği son derece somut unsurlardır. Bu somutlaştırma, "hayvanlara iyi davranma" gibi soyut bir ahlakî emri, çocuğun zihninde canlandırabileceği bir sahneye dönüştürerek yaşamla ilişkilendirme ölçütünü karşılamaktadır.⁴³ İkinci olarak, hadisin hikâyeleştirilme biçimi dikkat çekicidir; olayın horozun kendi ağzından ve duyguları ("Ben sizi uyandırmak için öterim") ile anlatılması, çocuk edebiyatında etkili bir teknik olan antropomorfizmi (insanileştirme) kullanmakta ve çocuğun olaya duygusal yakınlık kurmasını kolaylaştırmaktadır. Üçüncü olarak, dil ve duygusal uygunluk açısından, yasaklayıcı bir üslup yerine "koruyun" mesajına vurgu yapan teşvik edici ve olumlu bir dil tercih edilmiştir. Bu yaklaşım, korku veya suçluluk hissi uyandırmadan merhamet ve şefkat duygusunu pekiştirerek duygusal uygunluk sağlamaktadır.⁴⁴ Son olarak, görsellik unsuru da metni destekler niteliktedir; horozun sevimli ve dost canlısı bir şekilde resmedilmesi, metindeki olumlu mesajı görsel olarak güçlendirmektedir.

4.1.2. Kaya Kuşu Kimmiş

Kitapta "Bu kuşu yavrularının acısıyla kıvrandıran kim? Hemen yavrularını ona geri verin." hadisi yer almaktadır.⁴⁵ Eserde hadisin kaynağı verilmemiş ve konu anne kuşun dilinden hikâyeleştirilmiştir. Hadisin sahâbî râvisi Abdullah b. Mes'ûd olayı şöyle anlatmıştır: "Hz. Peygamber ile bir seferde bulunuyorduk; o bir ihtiyacı nedeniyle yanımızdan uzaklaştı. Bu sırada iki yavrusu ile birlikte bir kaya kuşunu gördük ve yavrularını yakaladık. Anne kuş, yavrularının üzerine kanatlarını gererek onları korumaya çalıştı. Hz. Peygamber geri döndü ve "Bunu yavrularıyla üzen kimdir? Onları geri veriniz!" buyurdu. Ardından bizim yaktığımız bir karınca yuvasını fark etti ve "Bunu kim yaktı?" diye sordu. Biz "Biz" dedik. Hz. Peygamber ise, "Ateşle cezalandırmak, yalnızca ateşin yaratıcısı için uygundur; başkası için uygun değildir" buyurdu." Abdullah b. Mes'ûd'dan nakledilen ve Hz. Peygamber'in hayvanlara zarar verilmemesi ve karınca yuvasının yakılmaması yönündeki müdahalesini içeren rivayet, el-Hâkim en-Nisâbûrî (ö. 405/1014) sahih olarak değerlendirilmiştir.⁴⁶

Hikâye, belirlenen pedagojik ölçütlerden somutluk, hikâyeleştirme, dil sadeliği ve duygusal uygunluk ölçütlerini tam olarak karşılamakta; bu yönüyle 4-6 yaş grubuna hitap eden hadis temelli eserler için örnek oluşturmaktadır. İlk olarak, somutluk ve yaşamla ilişkilendirme ölçütü açısından, "kuş", "yavru" ve "yuva" gibi imgeler çocuğun doğal dünyasında kolaylıkla tanımlayabileceği ve ilişki kurabileceği somut öğelerdir. Bu somut temel, soyut duyguların aktarımını mümkün kılmaktadır. İkinci olarak, hikâyeleştirme ve anlatım tekniği bakımından, anne kuşun birinci şahıs anlatımı (yavrularımı kim üzdü?) ve onun şefkat duygusunun merkeze alınması, çocuğun olayı anne kuşun perspektifinden anlamasına ve böylece empati kurmasına olanak tanımaktadır. Bu teknik, çocuğu hikâyenin merkezine yerleştirerek duygusal bağ kurmayı kolaylaştırmaktadır. Üçüncü olarak, dil ve duygusal uygunluk açısından, anlatım açık ve nettir; olumsuz bir cezalandırma dilinden ziyade, koruma ve merhamete vurgu yapılarak olumlu duygular (şefkat, hayvan sevgisi) pekiştirilmektedir. Tüm bu unsurlar, hikâyenin, somut örnekler ve duygusal bir anlatım yoluyla empati, merhamet ve hayvan sevgisi gibi soyut ahlakî kavramları başarılı bir şekilde işlediğini göstermektedir.

⁴³ Pakdemirli, "İlköğretim Çağı Çocuklarının Din Eğitiminde Kullanılabilecek Hikâyelerin Özellikleri ve Kaynakları", 214.

⁴⁴ Şimşek, "Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi", 220.

⁴⁵ Erken Güney, *Kaya Kuşu Kimmiş*, 12.

⁴⁶ Hâkim en-Nisâbûrî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed, *el-Müstedrek 'ale's-Şaḥîḥayn (Zehebî'nin Telhîsü'l-Müstedrek notlarıyla birlikte)*, thk. Mustafa Abdülkadir Atâ' (Beyrut : Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1990), 4/267.

4.1.3. Anne Arı Neredeymiş

Kitapta “Çocuklarınıza at binmeyi, ok atmayı, yüzmeyi öğretin. Toprak üstünde oyunlar oynamalarına izin verin. Toprak çocukların ilkbaharıdır.” hadisi anne arının dilinden anlatılmıştır.⁴⁷ Eserde hadisin kaynağı verilmemiştir. Bu rivayet, tek bir hadis gibi görünmekle birlikte, aslında farklı kaynaklarda yer alan rivayet parçalarının birleştirilmesiyle oluşturulmuş bir metindir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla çocuklarınıza öğretin nasihatini Hz. Ömer’e ait bir sözdür. “Ömer b. el-Hattâb, Şam valilerine, ‘...Çocuklarınıza yazı yazmayı ve yüzmeyi öğretin.’ diye yazdı.”⁴⁸ Diğer taraftan Hz. Peygamber’e sorulan bir soruya verdiği cevabın hadisin diğer bölümüne mühlhem olduğu görülmektedir. “Ey Allah’ın Resûlü! Bizim onlara karşı haklarımız olduğu gibi, çocukların da bizim üzerimizde hakları var mıdır?” diye soruldu. Hz. Peygamber ‘Evet, bir çocuğun babası üzerinde hakkı vardır; ona yazı yazmayı, yüzmeyi, okçuluğu öğretsin ve ona güzel yemekten başka bir şey yedirmesin.’ buyurdu.”⁴⁹ Bir seferinde Hz. Peygamber, toprakla oynayan çocukların yanına uğradı. Orada bulunan bazı sahâbiler, çocukları oynamaktan alıkoymak istedi. Bunun üzerine Allah Resûlü, “Onlara karışmayın; çünkü toprak, çocukların ilkbaharıdır” buyurdu.⁵⁰ Kısaca, kitapta yer alan ifadelerin, Hz. Peygamber’in bir Cuma hutbesinde söylenmiş sözlermiş gibi sunulmakla birlikte, gerçekte Hz. Peygamber ve Hz. Ömer’den nakledilen rivayetlerin derlenerek bir araya getirilmesiyle oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Kitapta tespit edilen bu durum, hadis ilmi açısından “idrac” (metne ilave) olarak değerlendirilebilecek önemli bir soruna işaret etmektedir. Farklı kaynaklardaki rivayetlerin (Hz. Ömer’e ait mevkuf söz ile Hz. Peygamber’e ait merfû hadislerin) birleştirilerek tek bir hadismiş gibi sunulması, hadis usulü açısından kabul edilebilir bir uygulama değildir. Bu durum, pedagojik uygunluk ile hadis ilmi prensipleri arasındaki hassas dengeyi açıkça ortaya koymaktadır. Pedagojik kaygılarla yapılan bu tür müdahaleler, teorik olarak “hadis uydurma” (vaz’ul-hadis) tehlikesine kapı aralayabileceği gibi, çocukların ilerleyen yaşlarda “sahih hadis” algısını da olumsuz etkileyebilir. “Çocuklar için iyi olsun” düşüncesi, hadis metinlerinin aslî yapısını bozacak şekilde değil, metnin ruhuna sadık kalınarak yapılacak pedagojik uyarlamalarla (hikâyeleştirme, somutlaştırma) çözümlenmelidir. Aksi takdirde, iyi niyetli müdahaleler uzun vadede dinî bilginin güvenilirliğini zedeleyebilir. Ayrıca kitapta geçen “at binme” ilgili bir kaynak tespiti yapılamamış ve metinde atıf yapılan bazı hadislerin temel hadis kaynaklarında (Kütüb-i Sitte başta olmak üzere erken dönem ana kaynaklarda) yer almadığı görülmüştür.

Kitabın, belirlenen pedagojik ölçütler çerçevesinde değerlendirilmesi, özellikle somutluk ve bütünlük açısından dikkat gerektiren noktaları ortaya çıkarmaktadır. Bir yandan “ok atma, yüzmeye, at binme” gibi spor dallarının somut eylemler olarak sunulması olumludur. Ancak, bu somut önerilerin hemen ardından gelen “toprak çocukların ilkbaharıdır” şeklindeki metaforik ifade, 4-6 yaş çocuğunun somut işlemler dönemindeki düşünme yapısı için fazlasıyla soyut kalmakta ve anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.⁵¹ Bu durum, soyut benzetmelerin kullanımında yaş grubunun algı sınırlarının dikkate alınması gerektiğine işaret etmektedir.⁵² Ayrıca, kitapta farklı kaynaklardan derlenmiş sözlerin tek bir hadis metni gibi sunulması, içeriksel bütünlüğü zedelemiş ve anlatının akışını dağınık hale getirmiştir. Hikâyeleştirme tekniği olarak arının anlatımının ilgi çekici olma potansiyeli bulunsa da bu soyutluk ve bütünlük sorunları nedeniyle mesajın etkisi azalmaktadır. Sonuç olarak, bu hikâye, “ilkbahar” metaforu yerine “toprakla oynamak” eylemini doğrudan ve somut bir sahneyle anlatmayı tercih etse ve farklı mesajları birleştirmektense tek bir odak noktası belirleseydi, 4-6 yaş grubu için gelişimsel uygunluğu daha yüksek bir eser olabilirdi.

⁴⁷ Erken Güney, *Anne Arı Neredeymiş*, 13.

⁴⁸ Abdürrezzâk es-San’ânî, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi’ es-San’ânî, *el-Musannef* (Kahire: Dâru’t-Te’sîl, 2015), 10/190.

⁴⁹ Ebû Abdullâh Muhammed b. ‘Alî el-Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru’l-Usûl fi Ehâdîsi’r-Rasûl*, nşr. Tefkîk Muhammed Tekeli (Suriye: Dâru’n-Nevâdir, 2007), 4/31.

⁵⁰ Taberânî, Ebû’l-Kâsım Müsnidü’l-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb, *el-Mu’cemu’l-kebir* (Beyrut: Müessesetü’r-Reyyân, 2010), 5/123 (No. 5775); Muhammed Abdürraûf el-Münâvî, *Feyzü’l-kaadir şerhu’l-Câmi’i’s-şâgîr* (Mısır: Mektebetü-Ticâriyyetü’l-Kübrâ, 1937), 3/281.

⁵¹ Köylü, “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”, 154.

⁵² Pakdemirli, “İlköğretim Çağı Çocuklarının Din Eğitiminde Kullanılabilecek Hikâyelerin Özellikleri ve Kaynakları”, 202.

4.1.4. Çekirge Ne Görmüş

Kitapta “Küçüklerimize sevgi/şefkat göstermeyen bizden değildir.” hadisi yer almaktadır.⁵³ Eserde hadisin kaynağı verilmemiş ve hikâye Medine sokaklarında dolaşan ve Hz. Peygamber’in oğlu İbrahim’i gören bir çekirgenin dilinden anlatılmıştır. Bir hadisten alıntı olan hadisin tam metni şöyledir: “Küçüklerle merhamet etmeyen, büyüklere saygı göstermeyen ve iyiliği emredip kötülükten sakındırmayan kişiler bizden değildir.” Rivayet, başta Abdullah b. Amr b. el-Âs olmak üzere Abdullah b. Abbas ve Enes b. Mâlik kanallarıyla da nakledilmiş olup Ebû Dâvûd, Tirmizî (ö. 279/892), ve Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), tarafından tahrir edilmiştir. Tirmizî bu hadis için “hasen-sahih” değerlendirmesini yapmıştır.⁵⁴ Hadis usulü açısından bakıldığında, burada ihtisar (kısaltma) yapıldığı görülmektedir. Ravilerin veya hadisi aktaranların, hadisin sadece bir bölümünü nakletmeleri “ihtisar” olarak adlandırılır ve belirli şartlarla caiz görülmüştür. Ancak ihtisar yapılırken, hadisin anlam bütünlüğünü bozmamak ve ana mesajı korumak esastır. Burada hadisin asıl metninde yer alan “büyüklere saygı”, “iyiliği emretme” ve “kötülükten sakındırma” gibi diğer üç önemli ilke çıkarılmış, sadece “küçüklerle merhamet” kısmı aktarılmıştır. Bu durum, hadisin anlamında daralmaya yol açmıştır. Zira hadis, bir Müslüman’ın taşıması gereken dört temel ahlakî ilkeyi bir arada sunarken, kitapta sadece birine indirgenmiştir. Pedagojik kaygılarla (konuyu tek bir mesaja odaklama) yapıldığı anlaşılan bu ihtisar, hadis usulü açısından “anlam daralması” riski taşımaktadır. İdeal olan, kitapta hadisin kaynağının belirtilmesi ve yapılan ihtisara işaret edilmesi (“Peygamberimiz’in bir hadisinde şöyle buyrulur: ...” gibi), hem hadis ilmi hem de pedagojik açıdan daha dengeli bir yaklaşım olurdu.

Hikâye, belirlenen beş pedagojik ölçütün (somutluk, dil sadeliği, hikâyeleştirme, duygusal uygunluk, yaşama ilişkilendirme) tamamını karşılamakta; bu yönüyle serideki en başarılı uygulama örneğini oluşturmaktadır. İlk olarak, somutluk ve yaşama ilişkilendirme ölçütü kapsamında, “çekirge”, “Medine sokakları” ve “çocuk” gibi öğeler, çocuğun hayal dünyasında canlandırabileceği ve hikâyeye dahil olabileceği somut unsurlardır. İkinci olarak, hikâyeleştirme ve anlatım tekniği bakımından, olayın bir çekirgenin bakış açısından ve onun Medine’deki gezintisi sırasında şahit olduğu bir sahne (Hz. Peygamber’in çocuğuna olan şefkati) üzerinden anlatılması çocuğun bakış açısına hitap eden bir anlatım benimsemiştir ve böylece onların ilgisini çekecek bir kurgu sunmaktadır. Bu teknik, soyut bir ahlakî ilkeyi (“küçüklerle merhamet”) somut, görsel ve hareketli bir öyküye dönüştürür. Üçüncü ve belki de en önemli olarak, dil ve duygusal uygunluk açısından, anlaşılır ve kısa cümlelerle “sevgi, şefkat ve merhamet” duyguları doğrudan ve olumlu bir üslupla aktarılmaktadır. Bu aktarım, korku veya suçlama içermeyen, sadece pozitif duyguları (şefkat, sevgi) pekiştiren bir içerik sunarak duygusal uygunluk sağlamaktadır.⁵⁵ Sonuç olarak, bu hikâyeleştirmede, somut bir örnekleme ile güçlü bir duygusal mesaj iyi bir denge içinde sunulmuş ve 4-6 yaş çocuğunun gelişimsel özelliklerine uygun, etkili bir din ve değer eğitimi materyali ortaya konmuştur.

4.1.5. Köpek Suyu Nasıl İçmiş

Kitapta hayvan sevgisi anlatılmış ve iki hadise yer verilmiştir. Eserde “Ebu Hüreyre’den rivayet edildiğine göre, bir adam yolda giderken çok susadı ve nihayet bir kuyu buldu. Kuyunun içine inip susuzluğunu giderdikten sonra, susuzluktan toprağı yemekte olan bir köpek gördü. Adam, “Bu köpek de benim gibi susamış olmalı” diyerek kuyuya indi, mestini suyla doldurdu ve ağzıyla tutarak köpeğe su verdi. Allah, bu davranışını övdü ve günahlarını affetti. Resûlullâh’ın yanındakilerden bazıları, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Hayvanlara yaptığımız iyilikler için de sevap alabilir miyiz?’ diye sordular. Hz. Peygamber, ‘Evet, her canlıya yapılan iyilikte bir sevap vardır’ buyurdu.”⁵⁶

⁵³ Erken Güney, *Çekirge Ne Görmüş*, 14.

⁵⁴ Tirmizî, “Bir”, 15; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâvut (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1999), 11/345 (No. 6733); Ebû Dâvûd, “Edeb”, 66.

⁵⁵ Şimşek, “Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi”, 220.

⁵⁶ Buhârî, Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu’fi el-Buhârî, *Sahîhu’l-Buhârî*, thk. Muhammed Zühre b. Nâsir (Beyrut: Dâru Tavkî’n-Necât, 2001), “Edeb”, 27; Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî Müslim, *el-Camiu’s-Sahîh*, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki (Dâru Târîhi’t-Turâsi’l-Arabî, ts.), “Selâm”, 2244.

hadisi köpeğin kendi dilinden hikâye edilmiştir. Bu hadis, Buhârî ve Müslim'in sahih kabul ederek ittifak ettiği (muttefekun aleyh) hadislerdendir. Kitabın sonunda "Hz. Peygamber, Mekke'nin fethine giderken yolda yavrularının yanında duran ve onları koruyan bir köpek gördü. Bunun üzerine ashâbından Cuayl b. Sürâka'yı yanına çağırarak, 'Bu köpeğe ve yavrularına ordudan hiç kimse dokunmasın!' buyurdu ve onu köpek ile yavrularının başında nöbetçi olarak görevlendirdi."⁵⁷ hadisi zikredilmiştir.⁵⁸ Kitapta yer verilen ikinci rivayet, Vâkîdî'nin (ö. (207/823) *Kitâbü'l-Meğâzî* adlı eserine dayanmaktadır. Bu durum, yalnızca râvinin güvenilirliği meselesiyle sınırlı olmayıp, aynı zamanda kullanılan eser türünün metodolojik özellikleriyle de ilgilidir. Nitekim hadis literatürü ile siyer ve meğâzî türü eserler arasında rivayetlerin nakli ve değerlendirilmesi bakımından önemli farklar bulunmaktadır. Hadis eserlerinde rivayetler, isnad zinciri üzerinden cerh ve ta'dîl ilkeleri çerçevesinde titizlikle değerlendirilirken, siyer ve meğâzî türü eserlerde tarihî olayların aktarımı ön planda tutulmakta ve isnad tenkidi aynı düzeyde belirleyici olmamaktadır. Bu çerçevede, Vâkîdî'nin rivayetleri hadis usûlü açısından değil, daha çok tarihî bilgi kapsamında değerlendirilmektedir. Dolayısıyla söz konusu rivayetin, hadislerle öğretim amacı taşıyan bir eserde, türü belirtilmeden hadis gibi sunulması metodolojik bir probleme işaret etmektedir. Kitapta birinci hadis Buhârî ve Müslim gibi en sahih kaynaklardan alınmışken, ikinci hadisin Vâkîdî gibi hadis ilminde zayıf kabul edilen⁵⁹ bir kaynaktan rivayete yer verilmesi, kaynak seçiminde tutarlılık sorununa işaret etmektedir. Kitapta birinci hadisin Buhârî ve Müslim gibi sahih kaynaklardan alınmasına karşılık, ikinci rivayetin hadis ilminde zayıf kabul edilen bir kaynağa dayanması, kaynak seçiminde tutarlılık sorununu ortaya koymaktadır. Bu tür metinlerin, eğer yalnızca tarih literatüründe yer alıyorsa, açık biçimde belirtilmesi ve hadis olarak sunulmaması gerekir. Aksi takdirde, temel hadis kaynakları yerine ikincil veya pedagojik metinlere dayalı bir aktarım söz konusu olmakta; bu da dinî bilginin güvenilirliği ve çocukların sahih hadis algısının oluşumu açısından problem teşkil etmektedir.

Hikâye, 4-6 yaş grubu için belirlenen pedagojik ölçütler doğrultusunda incelendiğinde, tüm kriterleri başarıyla karşılayan örnek bir içerik sunmaktadır. Öncelikle, somutluk ve yaşamla ilişkilendirme ölçütü açısından, "susamış köpek", "kuyu" ve "yardım eden adam" gibi imgeler, çocuğun zihninde kolayca canlanabilecek ve günlük yaşamla bağ kurabileceği son derece somut unsurlardır. Bu somut temel, soyut erdemlerin aktarımı için sağlam bir zemin oluşturur. İkinci olarak, hikâyeleştirme ve anlatım tekniği bakımından, olayın köpeğin kendi bakış açısından anlatılması, çocuk edebiyatında sıkça başvurulan ve çocuklarda yüksek düzeyde ilgi ve empati uyandıran antropomorfik (insanileştirme) bir tekniktir. Bu teknik, çocuğun hikâyenin kahramanı olan hayvanla özdeşim kurmasını kolaylaştırır. Üçüncü olarak, dil ve duygusal uygunluk kriteri göz önüne alındığında, olayların sade, akıcı ve anlaşılır bir dille aktarılması ve "şefkat, hayvan sevgisi, affedicilik" gibi olumlu değerlerin ön plana çıkarılması, hikâyeleştirme tekniği açısından örnek teşkil etmektedir. Hikâye, yasaklayıcı veya korkutucu bir dil kullanmaksızın, tamamen sevgi ve merhamet dilini hâkim kılarak duygusal uygunluk sağlamaktadır. Sonuç olarak, bu kitapçık, somut unsurlar, etkili bir hikâyeleştirme tekniği, olumlu ve sade bir dil ile güçlü görselleri bir araya getirerek, 4-6 yaş çocuğunun somut işlemler dönemindeki bilişsel ve duygusal ihtiyaçlarına hitap eden, pedagojik açıdan somut unsurlar, etkili hikâyeleştirme tekniği ve olumlu dil kullanımını bir araya getirerek pedagojik ölçütlerin çoğunu karşılamaktadır.

4.1.6. Hadislerle Öğreniyorum Serisi'nin Pedagojik ve İçerik Analizi

Her bir kitapçığın dili sade ve akıcı olup sayfa sayısı ve görsellik açısından okul öncesi döneme uygundur. Somut işlemler dönemindeki 4-6 yaş çocuğunun düşünme yapısı, soyut kavramları doğrudan anlamlandırılmaması ancak somut örnekler ve hikâyeler yoluyla öğrenebilmesi şeklinde özetlenebilir. Bu bağlamda serinin genel yaklaşımı, her bir hadisi hayvan karakterlerinin (horoz, köpek, çekirge, arı, kuş) bakış açısından anlatan bir hikâyeye dönüştürmek şeklindedir. Bu yöntem, çocuk edebiyatında sıklıkla

⁵⁷ Vâkîdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkîd el-Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, thk. Marsden Jones (Lonra: Oxford Üniversitesi, 1965), 2/804.

⁵⁸ Erken Güney, *Köpek Suyu Nasıl İçmiş*, 11-12.

⁵⁹ Vâkîdî, İmam Şâfî (ö. 204/820), Ahmed b. Hanbel, Buhârî gibi münekkît âlimler tarafından güvenilir bulunmayan, hatta hadis uydurmakla itham edilen bir ravidir. Bk. Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 9/455.

başvurulan antropomorfik anlatım tekniğiyle uyumlu olup çocuğun empati ve şefkat gibi soyut duyguları somut bir olay örgüsü içinde deneyimlemesine olanak tanır.

Hadis usûlü açısından değerlendirildiğinde, serideki hadis kullanımının yeknesak bir nitelik arz etmediği, aksine farklı uygulamaların bir arada bulunduğu görülmektedir. “Horoz Neden Ötüyormuş” kitabında Ebû Dâvûd tarafından rivayet edilen hadis, mana ile rivayet çerçevesinde anlam korunarak ve pedagojik kaygılarla sadeleştirilmiş; bu yönüyle kabul edilebilir bir uyarılma örneği sunulmuştur. “Kaya Kuşu Kimmiş” kitabında Abdullah b. Mes'ûd'dan gelen rivayet, sahih kabul edilen bir hadis olup hikâyeleştirme yoluyla başarılı bir şekilde aktarılmıştır. “Köpek Suyu Nasıl İçmiş” kitabında ise bir yandan *Sahih-i Buhârî* ve *Sahih-i Müslim* gibi temel kaynaklarda yer alan sahih bir hadis kullanılırken, diğer yandan Vâkîdî gibi hadis ilminde zayıf kabul edilen bir kaynağa dayanan rivayete de yer verilmesi, kaynak tercihinde tutarlılık sorununa işaret etmektedir. “Çekirge Ne Görmüş” kitabında Tirmizî'nin “hasen-sahih” olarak değerlendirdiği hadisin ihtisar edilerek yalnızca bir kısmının aktarılması, hadisin anlam alanında daralmaya yol açmaktadır. En dikkat çekici problem ise “Anne Arı Neredeymiş” kitabında ortaya çıkmakta; burada Hz. Ömer'e ait mevkuf bir söz ile Hz. Peygamber'e ait merfû rivayetlerin birleştirilerek tek bir hadismiş gibi sunulması, hadis usûlünde “idrac” kapsamında değerlendirilebilecek sorunlu bir tasarruf olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, seride hadislerin önemli bir kısmında kaynak gösterimine yer verilmemesi ve metinde atıf yapılan bazı rivayetlerin temel hadis kaynaklarında tespit edilememesi, ilmî güvenilirlik açısından dikkat çekici bir eksikliklerdir.

Pedagojik açıdan seri genel olarak başarılı bulunmakla birlikte, “Anne Arı Neredeymiş” kitabında yer alan “toprak çocukların ilkbaharıdır” şeklindeki metaforik ifade, 4-6 yaş çocuğunun somut işlemler dönemindeki düşünme yapısı için fazlasıyla soyut kalmakta ve anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bu durum, soyut benzetmelerin kullanımında yaş grubunun algı sınırlarının dikkate alınması gerektiğine işaret etmektedir. Buna karşılık, “Çekirge Ne Görmüş” kitabında “küçüklere şefkat” mesajının, Medine sokaklarında gezen bir çekirgenin gözünden Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'e duyulan sevgi üzerinden aktarılması hem somutlaştırma hem de duygusal bağ kurma açısından pedagojik ölçütlere uygunluk açısından olumlu bir örnek oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, “Hadislerle Öğreniyorum Serisi”, 4-6 yaş çocuğunun gelişimsel özellikleri dikkate alınarak hadisleri somut hikâyelere dönüştürme ve sevgi dilini ön planda tutma noktasında genel olarak pedagojik ilkelere uygun bir içerik sunmaktadır. Ancak hadis ilmi açısından, kaynak gösterimi, ihtisar ve idrac gibi konularda dikkat edilmesi gereken hususlar bulunmakta; özellikle farklı rivayetlerin birleştirilmesi ve zayıf kaynakların kullanılması gibi uygulamaların, hadislerin güvenilirliği ve çocukların sahih hadis algısı açısından risk oluşturabileceği görülmektedir.

Bu bölümde, incelenen eserlerde yer alan rivayetler; metin içerikleri, kaynak gösterimleri ve hadis ilmi açısından sıhhat durumları dikkate alınarak karşılaştırmalı biçimde tablo hâlinde sunulmuştur.

Kitap Adı	Hadis (Kısa İçerik)	Kaynak	Sihhat Durumu	Not
Horoz Neden Ötüyormuş	“Horoz sövmeyiniz...”	Ebû Dâvûd, Sünen, “Edeb”, 66	Sahih (Elbânî)	Mana ile rivayet
	“Horoz öttüğünde Allah'tan isteyiniz...”	Buhârî, Sahih, “Bed'ü'l-Halk”, 15; Müslim, Sahih, “Zikir”, 80; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 65	Mütefekun aleyh	Destekleyici rivayet
Kaya Kuşu Kimmiş	Yavru kuş hadisi	Ebû Dâvûd, Sünen, “Cihâd”, 112; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, I, 404; Hâkim, el-Müstedrek, “Cihâd”	Sahih (Hâkim, Zehebî)	Hikâyeleştirilmiş

	Karınca yuvası hadisi	Ebû Dâvûd, Sünen, "Cihâd", 112; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, I, 404	Sahih	Aynı rivayet bütünlüğü
Anne Arı Neredeymiş	"Çocuklarınıza yüzme, okçuluk öğretin..."	Beyhakî, Şu'abü'l-Îmân; diğer dağınık rivayetler	Zayıf	Hz. Ömer ve Hz. Peygamber
	"Toprak çocukların ilkbaharıdır"	Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr (nispet edilen)	Zayıf	Metin problemi
Çekirge Ne Görmüş	"Küçüklere merhamet etmeyen..."	Ebû Dâvûd, Sünen, "Edeb", 66; Tirmizî, Sünen, "Birr", 15; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, II, 185	Hasen-sahih (Tirmizî)	İhtisar yapılmış
Köpek Suyu Nasıl İçmiş	Susuz köpeğe su veren adam	Buhârî, Sahih, "Enbiyâ", 54; Müslim, Sahih, "Selâm", 153	Mütefekun aleyh	Sahih rivayet
	Köpeği koruma (fetihte)	Vâkîdî, Kitâbü'l-Meğâzî	Zayıf	Siyer rivayeti

4.2. Hikayelerle Çocuklara 40 Dua

7 yaş ve üzeri çocuklar için hazırlanmış olan "Hikayelerle Çocuklara 40 Dua" adlı eserin yazarı, kitabı yazma amacını, "Bu kitap Yüce Rabbimize edilen dualardan bir seçki sunmaktadır; her duayı Rabbimizin güzel sözleriyle süsledik ve ardından küçük hikâyelerle zenginleştirdik" sözleriyle ifade etmiştir. Kitap 30 hikâye içermekte olup her bir hikâyede bir veya birden fazla dua metnine yer verilmiştir. Kitapta toplam 40 dua bulunmakta; bunların 23'ü doğrudan hadis kaynaklı dualar, geri kalan 17'si ise ayetlerden iktibas edilen dua metinleridir. Bu çalışmada, hadis ilmi ve pedagojik uygunluk açısından değerlendirme yapıldığından, yalnızca hadis kaynaklı 23 metin incelemeye dahil edilmiştir. Her bir hikâyeye için iki sayfa ayrılmış, bir sayfada konu anlatılmış ve diğer sayfada resim ile hikâyeye görsel olarak desteklenmiştir. Yine hikâyenin anlatım sayfasında resimlerle beraber çerçeve içerisinde konuyla ilgili serlevha ayet ve hadisler bulunmaktadır. Kitapta yer alan hadis metinlerini ve yazarın belirttiği kaynakları, herhangi bir değişiklik yapmadan şu şekilde göstermek mümkündür:

1. "Allah'ım! Seni zikretmek, sana şükretmek ve sana güzelce ibadet etmekte bize yardım et." İbn Hanbel, II, 299.⁶⁰ Hadisin Müsned-i Ahmed'de yer almakta olup (II, 299), farklı tahkik ve baskılarda cilt ve sayfa numaralarının değişkenlik gösterebildiği görülmektedir. Nitekim Şuayb el-Arnaût (1928-2016) tahkikli neşrinde rivayet, farklı cilt ve sayfa numaraları altında tespit edilmektedir.⁶¹ Mezkûr hadis, Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından da tahrir edilmiş ve isnadının sahih olduğu belirtilmiştir.⁶²

Hadis zikir, şükür, ibadet gibi temel ama soyut kavramlar içermektedir. Allah'tan yardım isteme teması vardır. Hikâyede şükür kavramını somutlaştırmak için tespih metaforu kullanılmıştır. Dedenin tespihlerini "mücevher" zanneden çocuklara hayatından içinden bir olay anlatılırken şükür kavramı öğretilmiştir. Yapısı basit, ezbere uygun ve olumlu bir dili olan hadisin içindeki kavramların hitap ettiği yaş grubuna göre açıklanması gerekir. "Şükretmek (teşekkür etmek)" ve "zikretmek (anmak)" kavramları 7 yaş ve üzeri için anlaşılabilir.

2. "Allah'ım! Sen Allah'sın. Sen'den başka ilah yoktur. Sen zenginsin, biz fakiriz. Bize bol yağmur indir. İndirdiğin yağmuru bize kuvvet ve güç eyle ve yağmuru (muhtaç olduğumuz) zamana kadar indir." Ebu Davut, İstiska, 2.⁶³

⁶⁰ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 13.

⁶¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 36/426, 443.

⁶² Ebû Dâvûd, "Vitr", 26; Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 3/53 (No. 1303).

⁶³ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 23.

Ebû Dâvûd bu hadisi "Salât" kitabında da tahrir etmiştir.⁶⁴ Elbânî ve Şuayb el-Arnâvut tarafından "hasen" olarak değerlendirilen bu hadis, farklı kaynaklarda da yer almaktadır.⁶⁵

Hadiste Allah'ın birliğine, sıfatlarına (zengin) ve insanın ihtiyacına (fakir) vurgu yapılmaktadır. Hadis somut bir isteği (yağmur) de içermektedir. Tabiat olayı olan yağmur ile dua ilişkisi somutlaştırılmış ve mizahi bir sonla (ıslanan çamaşır) çocukların dikkati çekilmiştir. Allah'ın "zengin (her şeyi veren)", insanın "fakir (muhtaç)" olması basitleştirilerek izah edilmeli, zengin/fakir kavramları maddi olmayan anlamlarıyla (her şeye gücü yeten/O'na muhtaç olan) açıklanmalıdır. 7 yaş ve üzeri çocuklar, Allah'a muhtaç olma ve onun her şeye gücü yettiği fikrini kavrayabilirler.

3. "Allah'ım! Açlıktan sana sığınırım. Çünkü açlık, ne kötü bir arkadaştır. Hainlikten de sana sığınırım. Çünkü hainlik, ne kötü bir sırdadır." Ebu Davûd, "Vitr", 32.⁶⁶ Farklı kaynaklarda tahrir edilen bu hadisin hasen olduğu ifade edilmiştir.⁶⁷

Hadiste temel kavram olan Allah'a sığınma, somut bir korku (açlık) ve soyut bir kötülük (hainlik) ve olumsuz betimlemeler (kötü arkadaş/sırdas) bulunmaktadır. Hikâyede kediyi besleme konusundan hayvan sevgisi ve merhamet duygusu pekiştirilmiş ve bu somut eylem üzerinden dua öğretilmek istenmiştir. Açlık çocuklar için anlaşılır bir durumdur. "Hainlik" (aldatma, kötülük düşünme) ise küçük çocuklar için soyut ve potansiyel olarak korkutucudur. Olumsuz betimlemeler kafa karıştırabilir/korkutabilir.

4. "Allah'ım! Bedenime sağlık ver, gözüme sağlık ver, sağlığı benim varisim kıl (son nefesime kadar beni sağlıklı eyle). Halîm ve Kerîm olan Allah'tan başka ilah yoktur. Ulu arşın sahibi Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim. Her türlü övgü âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur." Tirmizî, "Deavat", 66.⁶⁸ Hadis, farklı müellifler tarafından da tahrir edilmiştir.⁶⁹ Ebû İsa (Tirmizî), bu hadisin hasen-garîb olduğunu belirtmiş, ancak Buhârî'den naklen Habîb b. Ebî Sâbit'in Urve b. Zübeyr'den herhangi bir rivayet işitmediğini ifade etmiştir. Elbânî ise hadisin isnadının zayıf olduğunu belirtmiştir.

Hadiste somut ve önemli bir istek (sağlık), ardından Allah'ın soyut sıfatları (Halîm, Kerîm) ve temel inanç ifadeleri (Tevhid, Tenzih, Hamd) gelmektedir. Süper Dede'nin "sağlık ve yaşlılıkta güçlü kalma duası" ile sağlığın önemi ve dua ile ilişkisi vurgulanmıştır. Hadisin ilk kısmı (sağlık isteme) her yaş için çok uygundur. Ancak ikinci kısmı (Halim, Kerim, Tevhid vb.) 10 yaş ve üzeri için ezbere uygun olsa da anlamları kapsamlı açıklama gerektirmektedir.

5. "Allah'ım! Ey insanların Rabbi! Sıkıntıyı gider, şifa ver. Şifayı veren ancak sensin. Senin vereceğin şifadan başka şifa yoktur. Öyle bir şifa ver ki, hastalık nedir bırakmasın." Buhârî, "Tıb", 37.⁷⁰ Buhârî bu hadisi farklı bir tarikte de tahrir ettiği gibi hadis, pek çok alim tarafından tahrir edilmiş ve sahih olarak değerlendirilmiştir.⁷¹

Hadiste sıkıntıdan kurtulma ve şifa isteme gibi somut ihtiyaçlar ve Allah'ın tek şifa verici olduğu vurgulanmıştır. Hikâyede Selin, hastalık sürecinde şifa duası ve arkadaş desteğini öğrenmektedir. Hastalık ve iyileşme süreci duayla ilişkilendirilmiştir. Hastalık ve iyileşme isteği her yaş için çok tanıdık. Hadis, Allah'a yönelmeyi ve onun gücünü öğretirken çocukların hastalık veya sıkıntı

⁶⁴ Ebû Dâvûd, "Salât", 259.

⁶⁵ İbn Hibbân, *es-Sahîh*, 3/271 (No. 991); Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 1/374 (No. 1173).

⁶⁶ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 27.

⁶⁷ İbn Hibbân, *es-Sahîh*, 3/304 (No. 1029); Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 8/363 (No. 5468, 5469); İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *Sünenü İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), "Et'ime", 53.

⁶⁸ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 29.

⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 34/75 (No. 20430); Ebû Dâvûd, "Edeb", 110; Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 6/9 (No. 9766), 6/147 (No. 10234).

⁷⁰ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 31.

⁷¹ Buhârî, "Tıb", 37; Müslim, "Selam", 2191; Ebû Dâvûd, "Tıb", 17; Tirmizî, "Cenâiz", 4; İbn Mâce, "Cenâiz", 64, "Tıb", 36; Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 3/381 (No. 6829).

anlarında kullanabileceği pratik, teselli edici ve temel inancı (Allah'ın gücü) pekiştiren bir duayı içermektedir. Her yaş grubu için uygun bir duadır.

6. *"Allah'ım! Yardım edecek olan sensin. Sonunda sana ulaşacağız. Allah'ın yardımı olmaksızın kudret ve kuvvete ermek mümkün değildir."* Tirmizi, Deavat, 88.⁷² Mezku hadisi Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*'de tahrir etmiştir.⁷³ Tirmizî bu hadisin hasen-garib⁷⁴ olduğunu söylerken Elbânî zayıf olduğunu ifade etmiştir.

Hadiste Allah'ın tek yardımcı olduğu, onsuз güç ve kuvvetin olmadığını belirtilmiş ve dönüşün Allah'a olduğu ve ona olan muhtaçlık vurgulanmıştır. Hikâyede Fatih, Allah'ın isimlerini öğrenerek dua etmeyi keşfetmektedir. Bunun için görsel bir araç olan "duvarda asılı duran bir tablo" kullanılmıştır. Allah'tan yardım isteme fikri her yaş için anlaşılabilir. "Onsuз güç kuvvet yoktur" ifadesi "Her şey için Allah'ın yardımına ihtiyacımız var" şeklinde somutlaştırılmalıdır. Bu hadis 7 yaş ve üzeri için uygundur ve çocuklar Allah'a olan tam bağımlılığı daha iyi kavrarlar.

7. *"Allah'ım! Beni işlerin en güzeline ve ahlakın en güzeline kavuştur. Onların en güzeline ancak sen ulaştırabilirsin. Beni kötü işlerden ve kötü ahlaktan muhafaza et. Bunlardan ancak sen koruyabilirsin."* Nesai, "İftitah", 16.⁷⁵ Elbânî hadisin sahih olduğunu söylemiştir.⁷⁶

Hadiste iyi işler ve güzel ahlak (soyut) isteme, kötü işler ve kötü ahlaktan (soyut) korunma talebi bulunmakta ve bunun Allah'ın yardımıyla mümkün olacağı vurgulanmaktadır. Hikâyede "Şekerci Dede" çocuklara şeker dağıtırken dua öğretmektedir. Çocuklara şeker (ödül) ve dua ilişkisi kurdurularak motivasyon sağlanmıştır. Olumlu bir dili olan hadis, iyiye yönelme ve kötüden sakınma isteğini öğrettiği için çocuklar için uygundur. Ancak hadisin içeriğindeki soyut kavramlar (iyi işler/güzel ahlak/kötü işler/kötü ahlak) somut örneklerle desteklenmelidir. Bu hikâyede ise direkt dua etmeye teşvik eden bir hadis kullanılabilir.

8. *"Allah'ım! Senden istenen şeylerin hayırlısını, duanın hayırlısını, kurtuluşun hayırlısını, işlerin hayırlısını, hayatın hayırlısını, ölümün hayırlısını istiyorum."* Hakim, "Deavat", No: 1911.⁷⁷ Bu hadis için Hâkim en-Nisâbûrî "isnadı sahih olan bir hadistir, ancak (Buhârî ve Müslim) onu (kendi sahihlerinde) tahrir etmemişlerdir".⁷⁸ açıklamasını yaparken Şemseddin ez-Zehebî'den (ö. 748/1348) farklı bir açıklama gelmemiştir.

Hadiste kapsamlı bir şekilde Allah'ın bilgisine güvenerek en iyisini talep etme anlamında "hayırlı olanı isteme duası" vardır. Hikâyede de Hatice, dedesinden "hayırlısı olsun" duasını öğrenmektedir. Mizahi bir diyalogla isteklerde ısrarcı olmama ve tevekkül kavramı işlenmiştir. "Hayırlı olan" kavramı soyuttur. "Allah'ım bana hep iyi şeyler ver" şeklinde basitleştirilebilir. Küçük yaşlar için genel olarak "iyilik isteme/ en iyisini isteme" duası olarak basitleştirilebilir. 10 yaş ve üzeri "hayırlı" kavramını "Allah katında iyi olan" şeklinde daha iyi kavrar.

9. *"Allah'ım! (Haktan) ayrılmaktan, ikiyüzlülüğten ve kötü ahlaktan sana sığınırım."* Ebu Davud, "Vitr", 32.⁷⁹ Elbânî'nin zayıf olarak değerlendirdiği hadis, Nesâî tarafından da tahrir edilmiştir.⁸⁰

Hadiste olumsuz ve soyut kavramlardan (ayrılık, ikiyüzlülük, kötü ahlak) Allah'a sığınma vurgulanmıştır. Hikâyede mecazi bir kavram olan ikiyüzlülük kavramının tanımı yapılarak anlama kolaylaştırılmaya çalışılmıştır. (Haktan) ayrılmak/ikiyüzlülük/kötü ahlak şeklinde soyut ve olumsuz kavramlara odaklanması nedeniyle küçük çocuklar için pedagojik olarak uygunluğu düşüktür. Bu

⁷² Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 33.

⁷³ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 1/211 (No. 339).

⁷⁴ Sünen-i Tirmizî'de "hasen garib" terimi, Tirmizî'nin hadisleri hem rivayet zinciri bakımından kabul edilebilir (hasen) hem de tek veya sınırlı rivayet yollarından gelen (garib) hadisleri nitelemek için kullandığı teknik bir değerlendirmedir. Bk. Selim Yılmaz, *Sünen-i Tirmizî'de Hadis İstihlakları ve Tirmizî'nin Hadisleri Değerlendirme Usûlü* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 62-63.

⁷⁵ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 35.

⁷⁶ Nesâî, *es-Sünen*, thk. Abdülfettâh Ebû Gudde (Halep: Mektebtü't-Matbûâtü'l-İslâmiyye, 1986), 2/129.

⁷⁷ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 37.

⁷⁸ Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek 'ale's-Şahihayn*, 1/701.

⁷⁹ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 41.

⁸⁰ Nesâî, "İstîâze", 19; Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 4/453 (No. 7853).

sebeple olumlu karşılıkları (birlik, dürüstlük, güzel ahlak isteme) içeren bir hadisin kullanılması daha yapıcı olacaktır.

10. "Allah'ım! Hatalarımı, bilerek, cahillikle ve dalgınlıkla yaptığım kusurlarımı bağışla. Bunların hepsi bende mevcuttur." Müslim, "Dua", 70.⁸¹ Bu dua, hadis kaynaklarında geniş bir rivayet ağıyla yer almaktadır.⁸²

Hadiste kapsamlı bir bağışlanma talebi bulunmakta ve insan kusurlu olduğunu kabul etmektedir. Hadis farklı hata türlerini (bilerek, cahillik ve dalgınlık) içermektedir. Hata yapma ve af dileme her yaş grubu için anlaşılır. Farklı hata türleri "bilerek-bilmeyerek", "tüm hatalarım" şeklinde basitleştirilerek her yaşa uygun şekilde uyarlanabilir. Hadis, insanın kusurlu olduğunu kabul etmesiyle tevazuyu öğretmektedir.

11. "Allah'ım! Beni güzel bir iş yaptıkları zaman mutlu olan, günah işledikleri zaman da bağışlanma dileyen kullarından eyle." İbn Mace, "Edeb", 57.⁸³ Elbânî'nin zayıf olduğunu ifade ettiği hadis farklı kaynaklarda da yer almaktadır.⁸⁴

Hadis iki olumlu özelliği (iyilikten mutlu olma ve günahattan sonra af dileme) ideal bir mümin tavrı olarak tanımlanmaktadır. Hikâyede de gerçekçi bir arkadaşlık çatışması olarak Yasemin ve Ebru'nun kavgası üzerinden affedicilik anlatılmış ve özür dilemenin erdemi vurgulanmıştır. İyi bir şey yapınca sevinme ve yanlış yapınca özür dileme/af dileme her yaş grubu için anlaşılır ve öğretilbilir davranışlardır. Basit, net ve olumlu bir dili olan hadis, olumlu davranışları pekiştirir (iyilikten mutlu olma) ve hataya karşı doğru tutumu (af dileme) öğretmektedir.

12. "Allah'ım! Senden sana teslim olan bir kalp, doğru sözlü bir dil ve dosdoğru bir ahlak istiyorum." Hakim, "Deavat", 1872.⁸⁵ Hâkim en-Nisâbü'rî; "Bu hadis, Müslim'in şartına göre sahihtir, ancak (Buhârî ve Müslim) onu (kendi sahihlerinde) tahric etmemişlerdir." açıklamasını yapmış Zehebî de farklı bir yorum getirmemiştir.⁸⁶

İçsel (teslim olmuş kalp) ve dışsal (doğru söz, doğru ahlak) temel İslami niteliklerinden bahseden hadis, "teslimiyet, doğruluk, istikamet" gibi soyut kavramlar içermektedir. Hikâyede ise Emre, kayak heyecanı ve fırtına üzerinden teslimiyeti (tevekkülü), isteklerin sınırlarını ve dolayısıyla kader kavramını öğrenmektedir. Hadis her ne kadar çok değerli nitelikleri ifade etse de soyutluğu nedeniyle 7-9 yaş için kapsamlı açıklama ve somutlaştırma gerektirmektedir. 10 yaş ve üzeri bu kavramların derinliğini kavrayabilir.

13. "Allah'ım! Harama bulaşmaktansa, helalinle yetineyim. Beni lütfunla (zengin kılarak) senden başkasına muhtaç etme." Tirmizi, "Deavat", 110.⁸⁷ Farklı kaynaklarda tahric edilen⁸⁸ bu hadis için Tirmizî hasen garîb, Elbânî hasen değerlendirmesini yapmıştır.⁸⁹

Helal, haram, kanaat, istigna gibi önemli İslamî kavramları içeren hadis, helal ile yetinme, haramdan sakınma, Allah'ın lütfuyla başkasına muhtaç olmama (istigna) ve kanaatkâr olmaya teşvik etmektedir. Hikâyede çocukların para kazanma isteği ile ahlakî değerler arasında bağ kurulmuş ve helal kazanç vurgulanmıştır. Helal ve haram kavramları yaşa göre açıklanmalıdır. Hikâyede helal ve haram; "Helal para kazan. Hakkından fazlasını alma. Kimsenin hakkını yeme. Sadece hak ettiğinle yetin." şeklinde açıklanmıştır. Kanaât ve başkasına muhtaç olmama fikri, 7 yaş ve üzeri için anlaşılabilir kavramlardır.

⁸¹ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 43.

⁸² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 32/515 (No. 19738); İbn Hibbân, *es-Sahîh*, 3/234 (No. 954); Buhârî "Deavât", 60; Taberânî, Ebü'l-Kâsim Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb, *el-Mu'cemu'l-evsât* (Kahire: Dâru'l-Harameyn, 1993), 6/332.

⁸³ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 45.

⁸⁴ İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, 2/1255; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 41/446 (No. 25980); 42/54 (25120); 42/354 (No. 2550); 43/148 (No. 26021); Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsât*, 6/334.

⁸⁵ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 47.

⁸⁶ Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek 'ale's-Şahîhayn* 1/688.

⁸⁷ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 57.

⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 28/338 (No. 17114); Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 2/25 (No. 1173), 7/279 (No. 7151), 7/293 (No. 7191), 7/293 (No. 7193); Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsât*, 7/248 (No. 7408); Nesâî, "Salât", 61; Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 1/387 (No. 1228).

⁸⁹ Tirmizî, *es-Sünen*, 5/560.

14. “Allah’ım! Bildiğin her zararlı şeyin şerrinden sana sığınıyorum. Bildiğin her hayırlı şeyi senden istiyorum. Bildiğin her günah için bağışlamamı diliyorum. Sen gizli olan şeyleri en iyi bilensin.” Tirmizi, “Deavat”, 23.⁹⁰ Tirmizi bu hadis için “Bu hadisi sadece bu rivayet yoluyla tanıyoruz. el-Cüreyrî, Saîd b. İyâs Ebû Mes’ûd el-Cüreyrî’dir. Ebû’l-Alâ’nın ismi ise Yezîd b. Abdillâh b. eş-Şihhîr’dir.” açıklamasını yapmış ve Elbânî de zayıf olduğunu ifade etmiştir.⁹¹ Hadis pek çok eserde tahrir edilmiştir.⁹²

Allah’a tam teslimiyeti öğreten çok kapsamlı bir duadır. “Şer” ve “hayır” kavramları ve “Allah’ın her şeyi bilmesi” soyut kavramlardır. 4-9 yaş için “Allah’ım beni kötülükten koru, bana iyilik ver, beni affet.” şeklinde basitleştirilmelidir. 10 yaş ve üzeri için oldukça anlamlı bir duadır. Hikâyede Arda, istediği bisikletle yaşadığı kaza sonucu isteklerin sonuçlarını düşünmeyi öğrenmektedir.

15. “Allah’ım! Hatalarımı kar ve dolu suyu ile temizle. Beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi kalbimi de hatalardan arındır.” Buhari, “Deavat”, 39.⁹³ Bu dua, *Sahih-i Buhari* ve *Sahih-i Müslim* başta olmak üzere temel hadis kaynaklarında rivayet edilmiş olup, sahihliği üzerinde ittifak bulunan dualar arasında yer almaktadır.⁹⁴

Hadiste günahlardan temizlenme isteğini somut imgelerle (kar/dolu suyu, temizlenen beyaz elbise) anlatan bir dua vardır ve kalbin temizliği vurgulanmıştır. Hikâyede de görsel bir metafor kullanılarak öğrenme kolaylaştırılmış, kalbin temizliği ile çamaşır temizliği arasında bir bağ kurularak soyut bir kavram olan günah kavramı, somut bir örnek olan kirli çamaşır ile anlatılmıştır. Bütün yaş gruplarına çok uygun bir hadistir. Pedagojik olarak değerlidir. Çünkü soyut bir kavram (arınma) somut ve bilinen imgelerle açıklanmıştır.

16. “Allah’ım! Senden seni sevmeyi, seni sevenleri sevmeyi ve senin sevgine ulaştıran ameli yapmayı isterim. Allah’ım! Senin sevgini, bana canımdan, ailemden ve soğuk sudan daha sevimli kıl.” Tirmizi, “Deavat”, 73.⁹⁵ Bu dua, *Sünen-i Tirmizî* başta olmak üzere çeşitli hadis kaynaklarında rivayet edilmiş olup⁹⁶ Tirmizî tarafından “hasen garîb” olarak nitelendirilmiş, sonraki muhaddisler tarafından ise sahih veya hasen kabul edilen rivayetler arasında değerlendirilmiştir.⁹⁷

Hadiste Allah sevgisini, Allah’ı sevenlerin sevgisini ve Allah sevgisine götüren amelleri yapma isteğini içeren, sevgi odaklı bir dua mevcuttur. Sevgi kavramı 4 yaş ve üzeri için temel bir duygudur. Hadis her yaş grubuna hitap etmektedir. Hadis inancın merkezine sevgiyi yerleştirmiş ve hadisin olumlu, sıcak ve teşvik edici bir dili vardır. Hikâyede günlük hayatta karşılaşılabilecek bir nesne olan tablo üzerinden öğretim gerçekleştirilmiş ve Sevgi, duvardaki bir tabloda yazan sevgi duasını keşfetmiştir. Burada Allah sevgisi ve insanlara sevgiyi birleştiren bir mesaj vardır.

17. “Allah’ım! Bütün işlerimizin sonucunu güzel eyle, dünyada rezil olmaktan ve ahiret azabından bizi koru.” Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 4/181.⁹⁸ Bu hadis, Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından rivayet edilmiştir. Taberânî rivayetinde ayrıca “Kim bu duayı yaparsa, bela kendisine isabet etmeden önce vefat eder” şeklinde bir ziyade bulunmaktadır. Rivayetin isnadına dair değerlendirmelerde, Ahmed b. Hanbel’in rivayetinin râvilerinin güvenilir olduğu, Taberânî’nin isnadlarından birinin de sika râvilerden oluştuğu

⁹⁰ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 59.

⁹¹ Tirmizî, *es-Sünen*, 5/476.

⁹² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 28/338 (No. 17114), 28/356 (No. 17133); Taberânî, *el-Mu’cemu’l-kebîr*, 2/25 (No. 1172), 2/279 (No. 7151); Nesâî, “Salât”, 61; Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, 1/387 (No. 1229); İbn Hibbân, *es-Sahîh*, 3/215 (No. 935);

⁹³ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 52.

⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 40/345 (No. 24301); 42/476 (No. 25727); Taberânî, *el-Mu’cemu’l-ewsât*, 9/118 (No. 9293); Buhârî “Deavât”, 43; Müslim, “Zikr”, 589; Nesâî, “Tahâret”, 61; “Miyâh”, 5; “İsti’âze”, 15, 26; Tirmizî, “Deavât”, 77; İbn Mâce, “Duâ”, 3.

⁹⁵ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 63.

⁹⁶ Tirmizî, “Tefsîru’l-Kur’ân”, 39; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 36/423 (No. 22109); Taberânî, *el-Mu’cemu’l-kebîr*, 18/299 (No. 15477); 20/141 (No. 17047).

⁹⁷ Tirmizî, *es-Sünen*, 5/522.

⁹⁸ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 65.

ifade edilmiştir. Nitekim Şuayb el-Arnaût, *Müsned Ahmed b. Hanbel* üzerine yaptığı değerlendirmede “râvileri güvenilirdir” (رجاله موثقون) hükmünü vermiştir.⁹⁹

Hadiste işlerin hayırla sonuçlanmasını isteme ve dünyevî/uhrevî olumsuzluklardan (rezil olmak, ahiret azabı) korunma talebi vardır. İşlerin iyi bitmesini istemek her yaş grubu için anlaşılardır. Ancak “rezil olmak” küçükler için soyut, “Ahiret azabı” kavramı korkutucu olabilir. “Rezil olmak” ve “azap” küçük yaşlar için dikkatli ve olumlu bir çerçevede ele alınmalı, korku yerine sevdirci bir dille Allah'ın rahmeti ve cennet vurgulanmalıdır. Hadis 10 yaş ve üzeri için oldukça açıktır. Hikâyede de performans kaygısı gibi gerçekçi bir durum ele alınmıştır. Hikâyenin kahramanı Emin, törende şiir okuma korkusunu dua ile aşmış, başarıya odaklanmak yerine sürece güvenmeyi öğrenmiştir.

18. “Allah'ım! Bana öğrettiğin şeyleri hakkımda faydalı eyle, bana fayda verecek şeyleri öğret; beni, bana fayda verecek ilim ile nasiplendir.” Hakim, “Deavat”, No: 1879, I, 510.¹⁰⁰ Hadisin kaynağı oldukça muğlak olarak verilmiştir. Hadis, *Müstedrek* de tahrir edildiği gibi Nesâî ve İbn Mâce¹⁰¹ gibi daha erken dönem ve hadis usûlü açısından temel kabul edilen sünen türü eserlerde de yer almaktadır. Bu bağlamda, rivayetin söz konusu temel hadis kaynaklarındaki varyantları yerine *Müstedrek*'teki şekliyle aktarılması, kaynak tercihleri açısından ayrıca değerlendirilmesi gereken bir husus olarak ortaya çıkmaktadır. Hâkim, meşhur “Bu hadis, Müslim'in şartına göre sahihtir, ancak Buhârî ve Müslim onu (kendi sahihlerinde) tahrir etmemişlerdir.” şerhini düşmüş, Zehebî aksi bir açıklama yapmamıştır.¹⁰²

Hadiste öğrenilen bilginin faydalı olmasına ve faydalı bilginin öğrenilmesini istenmesine odaklanılmıştır. Bilginin “işe yaraması”, “faydalı olması” fikri anlaşılabilir. Bu özellikle okul çağındaki çocuklar için (7+) anlamlıdır. Hadisin üslubu basit ve nettir. Bu yönüyle her yaş grubu için özellikle öğrenciler için uygundur. Hadis bilgiye değer vermeyi ve onu faydalı amaçlar için istemeyi öğretmektedir. Hikâyede de tarihi bir figür olan Ahmet Efendi'nin okulunu anlatan bir ödev üzerinden hayırla anılmak vurgulanmıştır. Ahmet Efendi'nin mezar taşı yazısı hadise ilham olmuştur.

19. “Bizi doyurup içiren ve bizi Müslümanlardan eyleyen Allah'a hamdolsun.” Ebu Davud, “Et'ime”, 53.¹⁰³ Lafız farklarıyla beraber hadis farklı eserlerde tahrir edilmiştir.¹⁰⁴ Tirmizî bu hadis hakkında “hasen, sahih, garîb” değerlendirmesini yapmıştır. Şuayb el-Arnaût ise Tirmizî, “Deavât”, 16 rivayetini sahih, “Deavât”, 56 rivayetini ise zayıf olarak değerlendirmiştir.

Hadiste somut nimetlere (yiyecek, içecek) ve kimliğe (Müslüman olmak) şükretme (hamd) vurgusu vardır. Yemek ve içmek 4 yaş ve üzeri için temel ihtiyaçlardır ve bunlara şükretmek kolayca öğretilir. Müslüman kimliği basitçe (Allah'ı sevenlerden olmak) açıklanabilir. Kısa ve ezberlemesi kolay olan bu hadis her yaş grubu için çok uygundur. Yemek duası olarak pratik bir şekilde somut nimetlere şükür öğretmektedir. Hikâyede de misafirperverlik ve paylaşım değerleri vurgulanmış ve bu değerler pratik bir örnekle yani sofraya hazırlama ile öğretilmiştir. Tuğrul'un babasının sözleri hadisten mülhemdir.

20. “Allah'ım! Yaratılışımı güzelleştirdiğin gibi ahlakımı da güzelleştir.” İbn Hanbel, el-Müsned, I, 403.¹⁰⁵ Şuayb el-Arnaût şöyle demiştir: “Bu hadis, şâhidi (destekleyici rivayeti) ile birlikte sahihtir.” Hadis farklı eserlerde tahrir edilmiştir.¹⁰⁶

⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 29/171 (No. 17628); Heysemî, Nûrüddin Ali b. Ebî Bekr, *Mecmaü'z-zevâid ve menbau'l-fevâid* (Beirut: Dâru'l-Fikr, 1992), 10/282; Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek 'ale's-Şaḥîḥayn*, 3/683 (No. 6508); Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 2/33 (No. 1199).

¹⁰⁰ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 71.

¹⁰¹ Nesâî, “İstiâze”, 13; İbn Mâce, “İkâme”, 32.

¹⁰² Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek 'ale's-Şaḥîḥayn*, 3/683 (No. 6508).

¹⁰³ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 75.

¹⁰⁴ Mâlik b. Enes, *el-Muvaḥḥa*, thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî (Abu Dabi: Müessesetü Zâyid b. Sultân Âl-i Nehyân, 2004), 5/1368 (No. 3747); Müslim, “Zikr”, 2715; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 107; Tirmizî, “Deavât”, 16; Tirmizî, “Deavât”, 56; İbn Mâce, “Et'ime”, 16; Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek 'ale's-Şaḥîḥayn*, 1/545; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, 12/22 (No. 5219); Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 6/79, 80, 82, 199; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 10/314 (No. 10788).

¹⁰⁵ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 77.

¹⁰⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/373 (No. 3823), 40/456 (No. 24392), 42/125 (No. 25221); İbn Hibbân, *es-Sahîh*, 3/239 (No. 959);

Hadiste fiziksel yaratılışa şükür ima edilirken, ahlakî güzellik talep etmeye yönlendirme vardır. Böylece iç ve dış güzellik arasında bağlantı kurulmuştur. Nazik ve anlamlı olan bu dua, fiziksel özelliklerini fark eden her yaş grubuna hitap ederek hem şükürü hem de ahlakî gelişimi teşvik etmektedir. Hikâyede de gerçekçi bir okul ortamında Nesrin'in, dış güzellik yerine ahlakî güzelliğin önemini keşfetmesi anlatılmış ve güzellik algısı içsel değerlerle ilişkilendirilmiştir.

21. *"Allah'ım! Senden benim için hayırları açmanı, işlerimin hayırla sonuçlanmasını, önceki, açığı ve gizlisi ile her türlü hayrı, cennette yüksek dereceler istiyorum. Allah'ım! Duamı kabul eyle."* Hakim, "Deavat", No: 1911.¹⁰⁷ Söz konusu dua metni, hadis kaynaklarında tek bir bütün hâlinde yer almamakta; farklı rivayetlerde geçen dua ifadelerinin bir araya getirilmesiyle oluşmuş me'sur bir dua niteliği taşımaktadır.¹⁰⁸

"Cennette yüksek dereceler" gibi soyut bir mükafat da içeren kapsamlı bir "hayır isteme" duasıdır. Küçük yaş grupları için "hayır" ve "cennette dereceler", "iyi şeyler" ve "cennet" olarak basitleştirilmelidir. Sonunda "duamı kabul eyle" denilmesi güzel olmuştur. 10+ yaş için daha uygundur. Hikâyede de duanın değeri metaforik bir dil ile anlatılmıştır. Turgut, camide yaşlı bir adamdan duanın "hediye" olduğunu öğrenmiştir.

22. *"Allah'ım! Senden bütün hayırlı işlerde sebat etmeyi ve doğrudan kararlı olmayı istiyorum. Senden nimetlerine şükretmeyi ve sana en güzel biçimde ibadet etmeyi istiyorum."* Hakim, "Deavat", No: 1872.¹⁰⁹ Bu hadis, *Sünen-i Ebû Dâvûd* başta olmak üzere temel sünen ve müsned kaynaklarında yer almakta olup, modern hadis muhakkikleri tarafından sahih kabul edilmiştir. Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî hadisi sahih olarak değerlendiren, Şuayb el-Arnaût da isnadın güvenilir olduğunu ve rivayetin sahih hükmünü taşıdığını belirtmiştir.¹¹⁰

Hadiste geçen sebat, kararlılık, güzel ibadet soyut kavramlardır. Soyutluğu nedeniyle küçük yaşlar için açıklama ve somutlaştırma şarttır. İleri yaşlar için daha uygundur. Hikâyede Hatice teyze, örgü örerken elhamdülillah (şükür duası) cümlesini tekrarlamaktadır. Burada günlük aktiviteleri ibadetle birleştirme fikri aşılacağı gibi ritmik tekrarlar (elhamdülillah) ile öğrenmenin kolaylaşacağı mesajı verilmiştir.

23. *"Allah'ım! Açıklarımı ört, korkularımı gider ve bana güven ver."* Hakim, "Deavat", No: 1902, I, 517.¹¹¹ Hâkim'e göre bu rivayet sahih bir senede sahiptir; ancak Buhârî ve Müslim bu hadisi eserlerine almamışlardır.¹¹² Hadis farklı lafızlarla tahrir edilmiştir.¹¹³

Hadiste açıkların örtülmesini (soyut/metaforik), korkuların giderilmesini (somut duygu) ve güven verilmesini (soyut durum/duygu) isteme vardır. Korku ve güvende olma isteği her yaş için çok temel ve anlaşılardır. "Açıkları örtmek", "hataları/kusurları gizlemek şeklinde basitçe açıklanabilir. Teselli edici, kısa ve temel insani duygulara (korku, güven ihtiyacı) hitap eden bu dua tüm yaş gruplarına uygundur. Hikâyede de korkuyla başa çıkma yöntemi olarak bu hadis, dua örneği olarak sunulmuştur. Mahmut, gece korkusunu annesinin bu duasıyla aşmıştır.

Bu bölümde tespit edilen bilgileri şöyle bir tabloda özetlemek mümkündür:

¹⁰⁷ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 79.

¹⁰⁸ Müslim, "Salâtü'l-müsâfirîn", 713; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 29/171 (No. 17628); Tirmizî, "Deavât", 23.

¹⁰⁹ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 81.

¹¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 28/338 (No. 17114); 28/ 356 (17133); Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek 'ale's-Şahîhayn*, 1/688; Nesâî "Salât" 61; Tirmizî, "Deavât", 23; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, 3/215 (No. 935); Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, 2/25 (No. 1173); 7/279 (No. 7151); 7/287 (7173); 7/293 (No. 7191, 7192); 7/294 (No. 7195, 7196).

¹¹¹ Yüksel Arvas, *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*, 85.

¹¹² Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek 'ale's-Şahîhayn*, 1/698 (No. 1908).

¹¹³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 8/403 (No. 4785); Ebû Dâvûd, "Edeb", 110; İbn Mâce, "Duâ", 14; Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 6/145 (No. 10325); Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, 12/343 (No. 13330).

Hikâyelerle Çocuklara 40 Dua – Hadislerin Kaynak, Tahrir ve Pedagojik Değerlendirme Tablosu

No	Hadis (İçerik)	Kitapta Verilen Kaynak	Tahrir (Klasik Kaynaklar)	Sıhhat	Ezkâr'da Var mı?	Pedagojik Değerlendirme
1	Zikir-şükür-ibadet duası	Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 299	Ebû Dâvûd, Vitr, 26; Nesâî, İftitah, 17.	Sahih	✓ Var	Tespîh metaforuyla somutlaştırılmış
2	Yağmur duası	Ebû Dâvûd, İstiska	Ebû Dâvûd, Salât, 223	Hasen	✓ Var	Tabiat olayıyla somutlaştırılmış
3	Açlıktan sığınma	Ebû Dâvûd, Vitr	Ebû Dâvûd, Vitr, 32; Nesâî, İstiâze, 19.	Hasen	✓ Var	Olumsuz betimleme dikkat gerektirir
4	Sağlık duası	Tirmizî, Deavât	Tirmizî, Deavât, 66; İbn Mâce, Dua, 2.	Hasen / Zayıf ihtilafı	✓ Var	İlk kısım uygun, ikinci kısım açıklama ister
5	Şifa duası	Buhârî, Tıb	Buhârî, Tıb, 38; Müslim, Selâm, 46 (Müttefekun Aleyh).	Sahih	✓ Var	Somut ve güçlü pedagojik içerik
6	Yardım duası	Tirmizî, Deavât	Tirmizî, Deavât, 94; Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr.	Hasen / Zayıf ihtilafı	✓ Var	Bağımlılık kavramı somutlaştırılmalı
7	Güzel ahlak duası	Nesâî, İftitah	Nesâî, İftitah, 16; Müslim, Müsâfirîn, 201.	Sahih	✓ Var	Somut örneklerle desteklenmeli
8	Hayırlı olanı isteme	Hâkim, Müstedrek	Nesâî, Sehv, 62.	Sahih	✓ Var	Basit dile indirgenebilir
9	Kötülüklerden sığınma	Ebû Dâvûd, Vitr	Ebû Dâvûd, Vitr, 32; Nesâî, İstiâze, 10.	Zayıf	✓ Var	Alternatif olumlu metin önerilir
10	Bağışlanma duası	Müslim, Dua	Müslim, Zikir, 70; Tirmizî, Deavât, 35.	Sahih	✓ Var	Çok uygun, her yaş için
11	İyilikten sevinme duası	İbn Mâce, Edeb	İbn Mâce, Edeb, 57; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 415.	Hasen / Zayıf ihtilafı	✗ Yok	Davranış eğitimi açısından uygun
12	Teslimiyet duası	Hâkim, Müstedrek	Tirmizî, Deavât, 18.	Sahih	✓ Var	Soyut, açıklama gerekir
13	Helal ile yetinme	Tirmizî, Deavât	Tirmizî, Deavât, 110; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 153.	Hasen	✓ Var	Somutlaştırılmış, uygun
14	Şerden sığınma	Tirmizî, Deavât	Tirmizî, Deavât, 75.	Zayıf	✓ Var	Küçük yaş için basitleştirilmeli

15	Arınma duası	Buhârî, Deavât	Buhârî, Deavât, 39; Müslim, Zikir, 48.	Sahih	✓ Var	Pedagojik olarak çok güçlü
16	Allah sevgisi duası	Tirmizî, Deavât	Tirmizî, Deavât, 73	Hasen	✓ Var	Tüm yaşlara uygun
17	Sonuçların hayırlı olması	Ahmed b. Hanbel, Müsned	Ahmed b. Hanbel, IV, 181; Taberânî, el-Kebîr.	Sahih	✓ Var	Rahmet dengesi gerekli
18	Faydalı ilim duası	Hâkim, Müstedrek	Nesâî, Sehiy, 65; İbn Mâce, Dua, 2; Hâkim, Müstedrek.	Sahih	✓ Var	Okul çağı için uygun
19	Yemek duası	Ebû Dâvûd, Et'ime	Ebû Dâvûd, Et'ime, 52; Tirmizî, Deavât, 55.	Sahih	✓ Var	Ezberlenebilir çok uygun
20	Ahlak duası	Ahmed b. Hanbel, Müsned	Ahmed b. Hanbel, I, 403; İbn Hibbân, Sahîh.	Sahih	✓ Var	İç-dış güzellik bağlantısı
21	Hayır ve cennet duası	Hâkim, Müstedrek	Hâkim, Müstedrek, I, 691; me'sur dualardan derlenmiştir.	Sahih içerikli	✗ Kısmen	Basitleştirme gerekir
22	Sebat duası	Ebû Dâvûd + Tirmizî	Tirmizî, Kader, 7; Ahmed b. Hanbel, VI, 302.	Sahih	✓ Var	Soyut → açıklama gerekir
23	Güven duası	Hâkim, Müstedrek	Hâkim, Müstedrek, I, 732.	Sahih	✓ Var	Teselli edici, uygun

Bu tabloda “Kitapta verilen kaynak” sütunu, incelenen eserin müellifi tarafından zikredilen atıfları; “Tahrir” sütunu ise araştırma kapsamında yapılan hadis tahriri sonucunda ulaşılan klasik hadis kaynaklarını göstermektedir. Bu ayırım sayesinde, eserdeki kaynak kullanımının doğruluğu ve yeterliliği karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir; bazı rivayetlerin daha erken dönem ve temel hadis kaynaklarında yer aldığı, buna karşılık eserde bu kaynaklara atıf yapılmaksızın daha geç dönem derlemelere yer verildiği tespit edilmiştir.

4.2.1. Kitabın Genel Değerlendirmesi

İncelenen 23 rivayet, ezkâr (ed'iyeye ve ezkâr) literatürü içerisinde yer alan dua ve zikir temelli hadislerden oluşmakta olup, büyük ölçüde sahih ve hasen rivayetlerin ağırlıkta olduğu bir yapı göstermektedir.¹¹⁴ Bununla birlikte az sayıda zayıf rivayetin de eserde yer alması,¹¹⁵ özellikle çocuklara yönelik dinî yayınlarda hadislerin sıhhat derecelerinin açık biçimde belirtilmesi gerektiğini göstermektedir.¹¹⁶ Ayrıca

¹¹⁴ Ezkâr literatürü hakkında geniş bilgi için bk. İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Edebiyatı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Yayınları 1989), 125-126.

¹¹⁵ Nevevî, fazâil-i a'mâl (amellerin faziletleri) konusunda zayıf hadislerle amel edilebileceğini ifade etmiş ve bu yaklaşımın ümmet âlimleri arasında genel kabul gördüğünü belirtmiştir. Bu çerçevede zayıf hadislerle amel edilmesi, bazı şartlara bağlı olarak teşvik ve terğib-teriğib alanıyla sınırlandırılmıştır. Bk. Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Müri en-Nevevî, *el-Ezkâr*, thk. Abdülkâdir el-Arnaût (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1994), Mukaddime.

¹¹⁶ Abdülhay el-Leknevî'nin *Temel Hadis Meseleleri* adlı eseri, özellikle fazâil-i a'mâl bağlamında zayıf hadislerin kullanımına dair klasik usûlî yaklaşımı açıklaması bakımından önemli bir teorik çerçeve sunmaktadır. Bu yönüyle, çocuklara yönelik dinî içeriklerde yer alan rivayetlerin sıhhat farklılıklarının değerlendirilmesinde referans niteliği taşımaktadır. Bk. Abdülhay el-Leknevî, *Temel*

rivayetlerin önemli bir kısmının Nevevî'nin (ö. 676/1277) *el-Ezkâr*'ı başta olmak üzere ezkâr literatürünün temel kaynaklarıyla anlam ve muhteva bakımından örtüştüğü; bir bölümünün ise bu literatürde varyantlarıyla birlikte yer aldığı tespit edilmiştir. Bu durum, eserin yalnızca hadis nakli değil, aynı zamanda ezkâr geleneğinin pedagojik bir yeniden üretimi olarak değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte kitapta kaynak gösteriminde önemli metodolojik eksiklikler bulunmaktadır. Müellif isimlerinin çoğu zaman eser adıyla birlikte açık şekilde belirtilmemesi, bazı durumlarda yalnızca "İbn Hanbel" veya "Hâkim" gibi atıflarla yetinilmesi, rivayetlerin hangi eser üzerinden aktarıldığının netleştirilmesini zorlaştırmaktadır. Oysa hadis ilmi açısından tam künyelendirme (müellif, eser adı, cilt, sayfa ve mümkünse hadis numarası) hem rivayetin tespiti hem de sıhhat değerlendirmesi için zorunlu bir unsurdur. Bu yönüyle eser, pedagojik hedef gözetse de ilmî şeffaflık bakımından geliştirilmelidir.

Pedagojik açıdan eser genel olarak başarılı bir yapı sergilemektedir. Rivayetlerin önemli bir kısmı sağlık, şifa, nimetlere şükür, af dileme ve yardım isteme gibi çocuğun günlük yaşam deneyimleriyle ilişkilendirilebilecek somut temalar üzerinden aktarılmıştır. Bu yönüyle somutlaştırma ve hikâyeleştirme teknikleri etkili biçimde kullanılmıştır. Özellikle şükür, şifa ve dua ilişkisi gibi konuların hikâye içinde verilmesi, çocukların dinî kavramları anlamlandırmasını kolaylaştırmaktadır.

Bununla birlikte bazı rivayetlerde yer alan soyut ve olumsuz kavramlar pedagojik açıdan dikkat gerektirmektedir. Özellikle 2, 6, 7, 8, 12, 13, 14, 17, 21 ve 22 numaralı rivayetlerde geçen "Allah'ın sıfatları (Halîm, Kerîm)", "hayır-şer", "istikamet", "helal-haram", "sebat" ve "ahiret azabı" gibi kavramlar, soyut düşünme becerisi henüz gelişmemiş 7-9 yaş grubu için açıklama ve somutlaştırma ihtiyacı doğurmaktadır. Özellikle "ahiret azabı" gibi ifadelerin doğrudan aktarımı, çocuklarda korku ve kaygı oluşturma riski taşıdığından, Allah'ın rahmet ve bağışlayıcılık yönüyle dengelenmesi gerekmektedir. Benzer şekilde "hainlik" ve "ikiyüzlülük" gibi soyut ve olumsuz karakter nitelikleri de küçük yaş grubu açısından anlamlandırılması güç ve pedagojik açıdan riskli içeriklerdir.

Bu tespitler doğrultusunda eser için üç temel metodolojik sorun alanı öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, soyut ve olumsuz kavramların pedagojik sunumunda yaş gruplarının gelişimsel özelliklerinin yeterince gözetilmemesidir. İkincisi, rivayetlerde kaynak ve sıhhat bilgisinin sistematik ve standart bir biçimde verilmemesidir. Üçüncüsü ise hadislerin hangi temel kaynaklardan alındığının açık ve izlenebilir şekilde gösterilmemesidir. Buna karşılık, eserin güçlü yönü hadisleri çocuğun günlük yaşam dünyasına yaklaştıran hikâyeleştirme ve somutlaştırma tekniklerini başarılı bir biçimde kullanmasıdır.

Sonuç olarak, "Hikâyelerle Çocuklara 40 Dua" adlı eser, ezkâr ve kırk hadis¹¹⁷ geleneğinin çağdaş pedagojik bir formda yeniden üretilmiş bir örneği olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, hadis ilmi açısından kaynak şeffaflığı ve sıhhat bildirim; pedagojik açıdan ise soyut ve olumsuz kavramların yaşa uygun biçimde yeniden çerçevelenmesi gerekmektedir. Bu alanlarda yapılacak iyileştirmeler hem eserin ilmî güvenilirliğini hem de çocuklara yönelik din eğitimi açısından pedagojik etkinliğini önemli ölçüde arttıracaktır.

5. Sonuç

Bu çalışma, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 4-6 yaş (Hadislerle Öğreniyorum Serisi) ve 7 yaş üzeri çocuklara (Hikâyelerle Çocuklara 40 Dua) yönelik hazırlanan iki hadis temelli eseri; çocuk gelişimi, çocuk edebiyatı ve din eğitimi literatüründen türetilen pedagojik ölçütler (somutluk, dil sadeliği, hikâyeleştirme, duygusal uygunluk) ile hadis ilmi prensipleri (kaynak güvenilirliği, mana ile rivayet, ihtisar, idrac) çerçevesinde bütüncül bir yaklaşımla incelemiştir.

Hadis Meseleleri. Çev. Harun Reşit Demirel (Konya: Hüner Yayınevi, 2014), 107-119 (Üçüncü Soru: "Hadis Kitaplarında Bulunan Her Hadisle Amel Edilebilir mi?").

¹¹⁷ Kırk hadis geleneği hakkında bk. İsmail Lütfi Çakan, "Kırk Hadis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/466-469; Enbiya Yıldırım, "Hadis Kültüründe Kırk Hadis Geleneği ve Eğitim Açısından Değeri", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (1998), 171-185.

“Hadislerle Öğreniyorum Serisi”nde yer alan altı hadis, büyük ölçüde 4-6 yaş grubunun bilişsel ve duyuşsal gelişim özelliklerine uygun biçimde tasarlanmıştır. Özellikle hayvan karakterler aracılığıyla gerçekleştirilen somutlaştırma ve hikâyeleştirme teknikleri, pedagojik ölçütleri büyük oranda karşılamaktadır. Bununla birlikte, "Anne Arı Neredeymiş" kitabında farklı rivayetlerin tek bir metin hâlinde birleştirilmesi (idrac) ve soyut metaforların yeterli açıklama yapılmaksızın sunulması; "Köpek Suyu Nasıl İçmiş" kitabında ise zayıf hadis kullanımı, hadis ilmi açısından dikkat edilmesi gereken hususlar olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, mana ile rivayet uygulamasının sınırlarının özellikle çocuklara yönelik metinlerde daha hassas biçimde gözetilmesi gerektiğini göstermektedir. Zira mana ile rivayet, klasik hadis usûlünde belirli şartlar altında kabul edilmekle birlikte, anlam kaymasına yol açmayacak ölçüde kontrollü bir kullanım gerektirmektedir.

"Hikâyelerle Çocuklara 40 Dua" adlı eserde yer alan 23 rivayet, genel olarak 7 yaş ve üzeri çocukların gelişim düzeyine uygun bulunmuştur. Hadis ilmi açısından yapılan değerlendirmede, rivayetlerin 15'inin sahih, 6'sının hasen veya ihtilafli rivayetlerden oluştuğu, 2'sinin ise zayıf olduğu tespit edilmiştir. Bu dağılım, eserde kullanılan hadislerin büyük ölçüde kabul edilebilir bir sıhhat düzeyine sahip olduğunu göstermekle birlikte, ihtilafli ve zayıf rivayetlerin kullanımında metodolojik şeffaflığın önemini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bazı hadislerde yer alan soyut ve olumsuz kavramların (hainlik, ikiyüzlülük, ahiret azabı) doğrudan ve açıklamasız biçimde sunulması, pedagojik açıdan dikkat gerektiren bir durumdur. Ayrıca kaynak gösteriminde yer yer eksiklikler ve tutarsızlıklar bulunduğu; bazı rivayetlerin doğrudan erken dönem sahih ve sünen türü temel kaynaklar yerine *el-Müstedrek ale's-Sahîhain* gibi görece daha geç dönem derlemelere atıf yapılarak verildiği görülmektedir. Oysa bu rivayetlerin önemli bir kısmı *Sahih-i Buhârî*, *Sahih-i Müslim*, *Sünen-i Ebû Dâvûd* ve *Sünen-i Tirmizî* gibi daha erken dönem temel kaynaklarda da yer almaktadır.

Bu bağlamda, çalışmada rivayetler değerlendirilirken yalnızca sıhhat dereceleri değil, aynı zamanda kullanım bağlamları da dikkate alınmıştır. Özellikle dua ve zikir içerikli rivayetlerin yer aldığı ezkâr geleneğinde, fazâil-i a'mâl kapsamında zayıf hadislerle amel edilmesine belirli şartlar dahilinde müsamaha gösterildiği bilinmektedir. Ancak bu yaklaşımın, özellikle çocuklara yönelik yayınlarda, açık ve şeffaf bir metodolojik çerçeve ile sunulması gerekmektedir. Aksi hâlde, sıhhat derecesi belirtilmeden kullanılan rivayetlerin, çocukların ilerleyen dönemlerde hadislerin güvenilirliğine ilişkin algılarını olumsuz yönde etkileyebileceği göz ardı edilmemelidir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın çocuklara yönelik dinî yayıncılık alanındaki pedagojik başarısı takdire şayandır. Ancak hadis ilmi açısından bazı hususlarda iyileştirme gerektiği değerlendirilmektedir: Öncelikle, mana ile rivayet, ihtisar ve idrac uygulamalarının sınırlarının daha net çizilmesi gerekmektedir. İkinci olarak, rivayetlerin sıhhat derecelerinin açık biçimde belirtilmesi önem arz etmektedir. Ayrıca kaynak kullanımında metodolojik şeffaflığın artırılması ve erken dönem temel kaynaklara öncelik verilmesi gerekmektedir. Son olarak, soyut ve olumsuz kavramların çocuklara sunumunda açıklayıcı ve dengeleyici bir dil kullanılması elzemdir. Bu hususların gözetilmesi hem metinlerin ilmî güvenilirliğini güçlendirecek hem de çocukların ilerleyen dönemlerde sahih hadis algısının sağlıklı bir şekilde inşa edilmesine katkı sağlayacaktır.

Bulgular ışığında hem mevcut eserlerin geliştirilmesi hem de yeni eserlerin hazırlanması için şu öneriler sunulabilir:

1. Kaynak Gösterme: Çocuk yayınlarda dahi, hadis metinlerinin sadeleştirilmiş de olsa kaynağının (örneğin, "Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: ...") belirtilmesi, eserin güvenilirliğini artıracaktır.
2. Yaş Grubuna Hassasiyet: Okul öncesi dönem (4-6 yaş) için soyut metafor ve karmaşık kavram birleşimlerinden kaçınılmalı; 7-12 yaş grubu için soyut kavramlar ise mutlaka somut örnekler ve açıklayıcı hikâyelerle desteklenmelidir.
3. İçerik Seçimi ve Sunum: Özellikle küçük yaş gruplarına yönelik içeriklerde, olumsuz ve soyut kavramlardan (cehennem, azap, hainlik vb.) ziyade, sevgi, merhamet, şükür, yardımlaşma gibi olumlu ve somutlaştırılabilir değerlerin öne çıkarılması daha uygundur.

Sonuç olarak, bu çalışma, çocuklara yönelik dinî içeriklerin hazırlanmasında gelişimsel yaşa uygunluk ilkesinin merkeze alınmasının hayati önemini bir kez daha vurgulamaktadır. Hadis gibi temel metinlerin pedagojik bir dönüşümle çocuk edebiyatına kazandırılması, DİB'in bu yöndeki çabalarının devam etmesi ve akademik-pedagojik iş birliği ile daha da geliştirilmesi, sağlıklı bir din ve değerler eğitiminin temelini oluşturacaktır.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

The authors have no conflict of interest to declare.

Kaynaklar

Abdurrezzâk es-San'ânî, Ebû Bekr Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî. *el-Musannef*. 9 Cilt. Kahire: Dâru't-Te'sîl, 2015.

Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned*. thk. Şuayb el-Arnâvut. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1999.

Arvas, Selcen Yüksel. *Hikayelerle Çocuklara 40 Dua*. Ankara: Gökçe Ofset Matbaacılık, 2. Basım, 2015.

Baltacı, Cahit. "Türk Eğitim Sistemi İçinde Kur'an Kursları". *Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu*. 15-18. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000.

Buhârî, Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî. *Sahîhu'l-Buhârî*. thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır. Beyrut: Dâru Tavkî'n-Necât, 2001.

Çakan, İsmail Lütfi. *Hadis Edebiyatı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1989.

Çakan, İsmail Lütfi. *Hadis Usûlü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1990.

Çakan, İsmail Lütfi. "Kırk Hadis". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/466-469. Ankara: TDV Yayınları, 2022.

Çalışkan, Adem. "İslâmî Çocuk Edebiyatı". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/12-13 (Nisan2001), 409-436. <https://doi.org/10.17120/omuifd.82595>

Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "Diyanet Yayınları". Erişim 7 Nisan 2025. <https://yayinsatis.diyanet.gov.tr/cocuk-yayinlari-6-yas;> <https://yayinsatis.diyanet.gov.tr/cocuk-yayinlari-7-15-yas>

Doğan, Recai – Tosun, Cemal. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi, 2012.

Doğanay, Süleyman. *Hadis Rivayetinde Ravi Tasarrufları ve Doğurduğu Problemler*. İstanbul: İSAM - İslam Araştırmaları Merkezi, 2009.

Hâkim en-Nîsâbûrî. Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed. *el-Müstedrek 'ale's-Şahîhayn (Zehbî'nin Telhîsü'l-Müstedrek notlarıyla birlikte)*. thk. Mustafa Abdülkadir Atâ'. Beyrut : Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistani. *es-Sünen*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, ts.

Ebû Dâvûd. *es-Sünen*. thk. Şuayb el-Arnâvut. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009.

Erken Güney, Esra. *Anne Arı Neredeymiş*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2024.

Erken Güney, Esra. *Çekirge Ne Görmüş*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2024.

Erken Güney, Esra. *Horoz Neden Ötüyormüş*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2024.

Erken Güney, Esra. *Kaya Kuşu Kimmiş*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2024.

- Erken Güney, Esra. *Köpek Suyu Nasıl İçmiş*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2024.
- Erul, Bünyamin. "Tasarrufâtü'r-Ruvât fî Mutûnî'l-Merviyât". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XLII (2001), 184-194.
- Gelici, Zehra. "4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretici Kitaplarının Müziksel Öğeler Bakımından Değerlendirilmesi". *Marifetname* 10/2 (2023), 651-686. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.1070414>
- Gelici, Zehra. "4-6 Yaş Kur'an Kursu Etkinlik Kitaplarının Hikâye İçeriği ve Resimleme Özellikleri Açısından İncelenmesi". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/45 (Haziran 2022), 85-115. <https://doi.org/10.47425/marifetname.vi.1346578>
- Gül, Mutlu. "Hadislerin Ma'nen Rivayeti Bağlamında Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatında Siyerin Kurgusal Anlatımı". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/2 (2016), 59-80.
- Gül, Recep Emin- Yağcı, Samet. "Çocukları Hadislerle Buluşturmak: 40 Hadis Düşler Adası Kitabı Üzerine Bir Değerlendirme". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 7/2 (2021), 271-304. <https://doi.org/10.32955/neu.istem.2021.7.2.01>
- Heysemî, Nûrûddin Ali b. Ebî Bekr. *Mecmaü'z-zevâid ve menbau'l-fevâid*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1992.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sünenü İbn Mâce*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- Karacabey, Salih. "Hadîste İhtisar ve Muhtasar Rivayetten Kaynaklanan Problemler". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (2002), 53-70.
- Konuk Mehmedoğlu, Yurdağül. "Değerler Eğitimi ve Çocuk (Değerler Eğitimi ve Görsel Yayınlarda Ahlakî-Manevî Değerler)". *Türkiye III. Dinî Yayınlar Kongresi: Türkiye'de Çocuk Yayıncılığı*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, 2007.
- Köylü, Mustafa. "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46/2 (2004), 137-154. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000000190
- Kurt, İbrahim. *Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Leknevî, Abdülhay. *Temel Hadis Meseleleri*. Çev. Harun Reşit Demirel. Konya: Hüner Yayınevi, 2014.
- Münâvî, Muhammed Abdürraûf el-Münâvî. *Feyzü'l-kadîr şerhu'l-Câmi 'i's-şâğîr*. 6 Cilt. Mısır: Mektebetü-Ticâriyyeti'l-Kübrâ, 1937.
- Müslim, Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî. *el-Camiu's-Sahîh*. thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî. Dâru Târîhi't-Turâsî'l-Arabî, ts.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî. *el-Ezkâr*. thk. Abdülkâdir el-Arnaût. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1994.
- Pakdemirli, M. Nur. "İlköğretim Çağı Çocuklarının Din Eğitiminde Kullanılabilecek Hikâyelerin Özellikleri ve Kaynakları". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 20 (2009), 197-224.
- Sağlam, İbrahim. "Arap Şiirinde Hadis ile İktibâs". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/21 (01 Haziran 2022): 111-141.
- Şimşek, Eyüp. "Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/1 (2004), 207-220.
- Şimşek, Rumeysa. *5-6 Yaş Çocukların Dini Kavramları Algılama Düzeyleri (Arifiye Örneği)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed. *el-Mu'cemu'l-kebîr*. 18 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Reyyân, 2010.

- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemu'l-avsât*. Kahire: Dâru'l-Harameyn, 1993.
- Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa. *es-Sünen*. thk. Ahmed Muhammed Şakir-Muhammed Fuâd Abdalbaki-İbrahim Atve. Mısır: Matbaâtu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1975.
- Tirmizî, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. 'Alî el-Ḥakîm. *Nevâdiru'l-Uşûl fî Ehâdîsi'r-Rasûl*. Suriye: Dâru'n-Nevâdir, 2007.
- Tosun, Cemal- Çapçioğlu, Fatma. "4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi". *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 5/5 (2015), 705-720.
- Vâkıdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Vâkıdî. *Kitâbü'l-Meğâzî*. Londra: Oxford Üniversitesi, 1965.
- Yıldırım, Enbiya. "Hadis Kültüründe Kırk Hadis Geleneği ve Eğitim Açısından Değeri". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (1998), 171-185.
- Yılmaz, Selim. *Sünen-i Tirmizî'de Hadis İstılahları ve Tirmizî'nin Hadisleri Değerlendirme Usûlü*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî. *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*. 28 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001.